

ALEKSANDR
KUPRİN
ZAMANIN
TEKERLEĞİ

TÜRKÇESİ HAZAL YALIN

HEİ
KOP
TER

ALEKSANDR İVANOVIÇ KUPRİN
ZAMANIN TEKERLEĞİ

Zamanın Tekerleği / Aleksandr İvanoviç Kuprin

© 2016, Kitap Yayınevi Ltd.

Bu kitabı pdf veya başka bir formatta internette kamuya açmak suçtur.
Emeğe saygı, korsana hayır!.

Özgün Adı

Колесо времени (1929)

Rusçadan Çeviren

Hazal Yalın

Yayına Hazırlayanlar

Türkis Noyan, Füsün Kiper

Düzeltili

Fevzi Göloğlu

Kitap Tasarımı

Bülent Erkmén

Tasarım Danışmanlığı

BEK

Grafik Uygulama ve Baskı

MAS Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no: 12055

t: (0212) 294 10 00 f: (0212) 294 90 80

e: info@masmat.com.tr

1. Basım

Eylül 2016, İstanbul

ISBN 978-605-5819-56-9

Helikopter

Kitap Yayınevi Ltd.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3/1-a

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no: 12348

t: (0212) 294 65 55 f: (0212) 294 65 56

e: kitap@kitapyayinevi.com

w: www.kitapyayinevi.com

Helikopter bir Kitap Yayınevi Ltd. kuruluşudur.

ALEKSANDR İVANOVIÇ KUPRİN ZAMANIN TEKERLEĞİ

TÜRKÇESİ
HAZAL YALIN

ROMAN

HEİ
KOP
TER

I Nar Likörü

Sevgili dostum, karşılaştığımıza ne kadar memnun oldum bilemezsin! Düşünebiliyor musun? 1916'dan 1928'e on iki yıl olmuş görüşmeyeli! Garson, iki beyaz şarap daha! Nar likörü de getir! Bu yakışıklıya bir türlü öğretemiyorum: Kadehe önce biraz nar likörü koymak gerek, üstünü de şarapla doldurmalı. Böylece ikisi daha hızlı karışır, hem şu adi kalaylı kaşıkları kullanmaya da gerek kalmaz. Elli defa söyledim. Ama sonuç yok, alışmış bir defa; bir türlü yola getiremiyorsun. Öyle bir muhafazakâr... Ah, sevgili dostum, gözyaşlarımı zor tutuyorum. Eski günler, gençlik yıllarımız aklıma geliyor. Moskova... Avcı kulübü... Testov Caddesi... Sülünler... Küçük Tiyatro... Hodinka Bulvarı'nda gezmelerimiz... İlk aşklar... Sokolniki Parkı... Ah, ne yazık ki o günlere geri dönmek mümkün değil... dönüş yok; zamanın tekerleğini geri çeviremezsin. Tabiat ananın bahsettiği muazzam bir domuzluk!

Üzücü olan ne biliyor musun? Bunca zaman sonra, ancak bir saat önce karşılaşabilmiş olmamız. Tabii ilkin birbirimizi tanımadık, sonra da içtenlikle mutlu olduk; sımsıkı, kardeşçe birbirimize sarılıp öpüştük. Ama bir düşünsene: Bunca zaman sonra yeni buldum ve büyük bir güçlkle tanıdım o eski arkadaşımı ve biz üç neşeli silahşorun en girişkeni olan seni! Sen de itiraf edersin ki, ilk anda ikimiz için de utanç ve acı vericiydi birbirimize bak-

mak: Zaman denen acımasız canavar, dişlerinin arasında öğüttüğü bizleri öyle korkunç bir biçime sokmuş ve zalim hayat iri sabanıyla yüzümüzde öyle derin izler bırakmış ki, zaten var olan kırışıklar daha da çoğalıp derinleşmiş ve cildimiz pişkin bir ekmeğin kabuğuna benzemiş. Ama Tanrı'ya şükür, şimdi bu kabuk artık çözüldü, parçalandı. Sen gene tıpkı eskisi gibisin. Uzat elini, bir kez daha sımsıkı tutayım onu, sıkayım! İşte böyle! Merhaba! Şanlı Toulouse şehrine hoş geldin! Garson! Bir litre beyaz şarap! Nar likörünü de unutma! Hani ne kadar çok olursa o kadar makbule geçer.

Nasıl, çok mu diyorsun? Boş versene! Hafif bir şarap bu, nar likörü de sadece kükürt kokusunu alsın diye... Bak, alınma sakın. Şöyle, bir anlığına göz ucuyla baktım sana. Biliyorum, senin de içinden benimle ilgili şu düşünce geçiyor: "Yoldan çıkmış bu! " diyorsun. Hayır dostum, yoldan çıkmış biri değilim ben; daha ziyade yolunu kaybetmiş biriyim. Ruhum bomboş, kala kala sadece tenden bir kılıf kaldı üzerimde. O her şeyin üstesinden gelen atalet kanununa göre yaşıyorum ben. İşim gücüm var, param var. Sağlıklıyım, sabahları gazete okuyup kahvemi içiyorum, her şey yerli yerinde. Yalnızca uygun zamanlarda ve ahbablar arasındayken içiyorum; ama bu ortamlar da şu kadarcık olsun neşelendirmiyor beni. Ruhum uçup gitti. Günlerce kayıtsızca dalıp gidiyorum, bildiğim bir filme tekrar bakar gibi.

Daha demin kısaca anlattın ya şu geçmiş on iki yılı... Tanrım! Kaderin küçük bir şakası değil bu, koca bir çağ sanki! Kasvetli bir trajediyle müstehcen bir vodvilin karışımı ve insan ruhunun azametiyle dolu kokmuş, iğrenç bir lağım çukuru. Sen konuşurken ben de geçen yılları düşünüyordum: "Ne güçlü bir makine şu insan organizması!" Ama her ne olursa olsun, önemli olan: Sen hayattasın! Büyük bir sıla hasreti içindesin, ama hayattasın... Vatanına, yeniden doğan Rusya'ya olan kutsal bir inançla hayattasın. Yaşadıklarım, seninkilerle karşılaştırılınca öyle sıradan ki,

çocuk oyunu sayılır sanki... Onlarda seni eğlendirecek bir şeyler de var; hem beni anlayabilecek birine anlatmayayım da kime anlatayım hikâyemi? Beş yıl boyunca suskun kalmak çok güç. Dinle, bak!

Belki de hikâyemin başlığının sadece “o kadın” sözcüklerinden ibaret olduğunu tahmin etmişsindir? Ama hikâye aslında benim aptallığım, ahmaklığım hakkında! Bir insanın büyük bir mutluluğu bir dakika içinde, bütün hayatı boyunca pişmanlık duymak pahasına nasıl kaybettiği hakkında... Ah! İnanmayacaksın...

Belki de hatırlarsın: 1914’te, inşaat mühendisliği enstitüsünde son sınavlarımı vermiştim; ama tam o sırada savaş gelip çatmıştı ve beni de ordunun istihkâm bölümüne almışlardı. Yedekler Fransa’ya doğru yola koyulduklarında, kurallar çekilmiş, ben de istihkâm teğmeni olmuş-tum. Fransa’da her şeye tanık oldum: birliklerimizin coşku ve hayranlıkla karşılanmasına, bizim Rus insanımıza özgü kahramanlığa ve sonra, heyhat! Gösteriler... Birliklerin çözülmesi...

Silah bırakmadan sonra Marsilya’da, bir beton fabrikasında iş bulmam güç olmadı. Basit bir işçi olarak çalışmaya başladım. Sonra *contre-maitre* oldum, sonra ekip başı ve baş atölyenin şefi... Bizim Ruslardan birçoğu da aynı bölümde çalışıyorlardı; hepsi de eskiden toplumumuzun farklı sınıflarından insanlardı. Dostça bir arada yaşı-yorduk... Barakalarda, altlı üstlü ranzalarda yatıyorduk; camları kendimiz takmış, sobaları kendimiz kurmuş, yerlere muşambaları kendimiz döşemiştik. Ben barakada ayrı bir bölümde kalıyordum: İki oda bir mutfak ve bir de üzeri brandayla örtülü, büyük bir terasım vardı. Ortak bir tencerede pişirdiğimiz koyun yahnisi, salyangoz, midye, domatesli makarna gibi yemeklerle besleniyorduk. Kimse kimseyi kıskanmıyordu. Ayrıca şunu da söyleyeyim sana, ortaklaşa bir Rus kooperatif işletmesi kurmaya da karar vermiştik, kendi işimizi yapacaktık böylece, Marsilya Kiremit Fabrikası. Hesabımızı kitabımızı yapmıştık, akıl-

lica bir girişim olacaktı... Ama tam bu sırada, benim durumum tepetaklak oluverdi. Gerçi kim bilir, belki de bir gün bu kiremit işine geri dönerim, ne dersin?

Başlangıçta her şey bize bıkkınlık veriyordu. Özellikle de bayram günlerinde zaman hiç bitmeyecekmiş gibi uzuyordu ve vaktimizi nasıl geçireceğimizi bilmiyorduk. Güneşin altında, sıcaktan kavrulan devasa, çıplak bir alan, etrafta yüksek tahıl ambarları... Uzaklarda rüzgârda yaşlı akasyalar sallanıyor ve daha da uzaklarda ışıl ışıl parlayan deniz... İşte bütün manzara bu!

Bu uzun bayram günlerinde tek bir eğlencemiz vardı: En fazla yarım saatlik mesafedeki şanlı Marsilya şehrinde dolaşmak... Bizim grup belliydi, hemen toplanıverirdi. Ben, eski mühendis, sonra eski muhafız albayı, eski haritacı ve vakti zamanında ünlü bir bariton olan eski saray şarkıcısı. Grubumuz kalabalık değildi, ama Polonyalıların dediği gibi, *ale bardzo poczciwa*.

Marsilya'yı seviyorum. O kente ait her şeyi seviyorum. Hem eski limanını, hem de yenisini; Marsilyalıların gururu Canebière Caddesi'ni, Cours Pierre-Puget'yi –o koyu yeşil yapraklı çınarların altında uzanan, üstü kemerli bir caddeye benzeyen bulvarı, “Denizde Kalmışları Kurtaran Azize” manastırını, eski zamanlardan kalma, zayıf insan kollarına benzeyen, dört katlı binalarla çevrili sokakları ve Marsilya meyhanelerini, ama aynı şekilde ateşli, dost canlısı iyi yürekli sıradan insanlarını da... Oradan hiç ayrılmayacağım, orada öleceğim. Ayrıca, şimdi kendin de göreceksin, bu kente bir köpek gibi sadık olmamın arkasında başka bir neden daha var –daha derin ve acı verici bir neden...

Sana şimdi her şeyi anlatacağım. Kasım ayında bir cumartesi günü, tarihini de söyleyeyim, 8 Kasım, ulu meleşimiz Aziz Mikail'e adanmış olan günde İngiliz modasına uyarak, gün ortasında bu bayram gününü kutlamaya ve tatilimizi değerlendirmeye karar verdik. Giyinip kuşandık –artık ne kadar olduysa- ve Marsilya'ya vardık. Kasvetli, rüzgârlı bir gündü. Solgun, bakır çalığı rengi deniz kudur-

muş, dalgakıranların üzerinde kirli sarı renkte köpükler bırakarak kıyıya saldırıyor ve öfkeyle sahildeki parapeti dövüyordu.

Her zamanki gibi, eski limanda birer *bouillabaisse* ile kahvaltımızı yaptık. Bu çorbadan sonra, insan kendini, gırtlığında ve midesinde bir dinamit patlamış gibi hissediyor... Sonra biraz kendimize gelmek için eski şehrin kıvrım kıvrım, dar sokaklarında kısa molalar vererek dolandık; file benzer, boz renkli tıknaz ve iri kadanaların sergilendiği yeri gezdik ve ertesi sabah eski dokların orada buluşmak ve hep birlikte o günkü opera temsiline gitmek üzere fuar yerinde dağıldık. Afişlere bakılırsa, *Rigoletto* temsili vardı, başrolde de Titta Ruffo.

Ben Marsilya'ya her gidişimde, yeni limanda, yani şehrin öbür ucunda bir otelde kalırdım. Otelin gayet basit bir adı vardı: *Hôtel du Port*. Kasvetli, daracık, korkunç denecek kadar yüksek bir binaydı bu; helezon şeklinde yükselen merdivenlerin basamakları taştandı. Yıllardır milyonlarca kere basılmış basamakların orta yerleri aşınmış, çukurlaşmıştı. Otelin en üst katında küçük ama gayet ferah bir oda vardı. O odayı severdim. Pencereleeri, gemilerin lombarları gibi yuvarlaktı. Yerde gerçek bir İran halısı seriliydi; halının deseni muhteşemdi ama kimi yerlerinde düğümler kopmuş, aşınmış, hatta delikler oluşmuştu. Duvarlarda, kararmış, köşeleri dökülmüş altın yaldızlı çerçevelerde denizlerdeki yaşama dair tuhaf gravürler asılıydı. Cumartesi günleri bu odayı benim için ayırırlardı.

Otelin sahipleriyle epeydir dostluğum vardı. Ne de olsa biz Ruslar, özellikle de benim gibi Yaroslavlılar epey zamandır buradayız.

Otel sahibi dikdörtgen suratlı, hantal vücutlu ama iyi yürekli bir adamdı. Doğma büyüme Marsilyalıydı; eskiden denizciydi, yüzü kırışık içindeydi; bakışları berrak, ruhu dingin bir adamdı. Karısı Allegría, ağırkanlı kocasının tam tersi, yerinde duramayan, epeyce etine dolgun bir İspanyol kadınıydı, ama o ağır, sıcak, güneyli güzelliğini

henüz kaybetmemişti. Otelin gerçek yöneticisi, otokratik hükümdarı o kadındı. Yedi katlı bu koca binanın hem her katında hem de girişindeki lokantada alışan Henri adında biri vardı. Hani görünüşüne baksan, hakiki bir kiralık katil sanırsın, ama karakter itibariyle bütün Marsilya’daki en neşeli, becerikli ve yardımsever gençti. Heyyy nereye gitti bizim esmer yakışıklı? Garson, bir şişe daha beyaz şarap, yanında nar likörünü de unutma!

Saat yedide otele, yemek yemeye geldim, köşede rahat, küçük bir masaya yerleştim, bir şeyler ısmarladım. Sakince oturmuş beklüyordum; bir sürü ıvır zıvır üzerine düşünüyor, tembelce lokantadaki kalabalığa bakıyordum. Bu lokanta, şehrin bu itici bölgesiyle tam bir tezat oluşturuyordu: Ferah ve aydınlıktı,üstelik muntazam olmasının yanı sıra sosyetik müşterileri bile tatmin edecek kadar da gösterişliydi. Eğer bir gün Marsilya’da buluşursak seninle de gidelim oraya. Lokantanın kapıları limana açılıyor, dalgaların esintisi, köpüğü ve denizin kokusu geliyor içeriye.

Masalardaki müşteriler de çok gösterişliydi:üzerlerinde, omuzlarınınstnden attıkları, kat kat kıvrımlarıyla bir ressamın elinden çıkmış izlenimi veren uzun şalları, kırmızı, kara ve vişne rengi fesleriyle Araplar... Arada bir mısır saplarındanrlmş sepetler gibi yeşil ve beyaz sarıklar da grlyordu, İtalyan kasketleri de... Küçük, yarı çıplak, maymunlara benzer, keçe gibi kalın kıvrırcık saçlı, yüzleri kara ve ayakkabı cilası srlmşesine parlak denizciler; birbirlerinden ayrı kümeler halinde oturan ve ellerindeki kadehleri kuvvetle masaya vuran, farklılkelerden gelme gemiciler... Çeşitli dillere ait bin bir szğn rengârenk ağıltısı... Bu ortamdayle rahatlar ve gevşersin ki, duyduğun seslerin nereden geldiğini merak edip bakmazsın bile: İşte gitarın belli belirsiz sesine eşlik eden bir tenor, tatlı sesiyle savaştan dnen trampetininyksn anlatan İtalyanca bir şarkı söylüyor... Trampetilerden birinin elinde bir demet gl varmış, küçük bir pencereninnnde oturan kralın kızı, trampetiye demiş ki: “Trampeti, bura-

ya bak hele, o gülleri versene bana!” Ve trampetçi cevap vermiş: “Veririm gülleri sana, varırsan eğer bana.” Ve kız demiş ki: “Hele bir bak, trampetçi, git de babamdan iste beni.” –“*Senti Sor Pré!*”¹

O gün lokantada rahat rahat otururken ansızın bir rezalet çıkıverdi... Şu koyu tenli denizcilerden birkaçı, ama cildi yeşil zeytin renginde olanlardan değil, çikolata renginde ve sanki özellikle seçilmiş gibi kara kuru ve tümüyle çelikten yapılmış gibi olanlardan, belli ki içkinin ayarını kaçırmış, patırtı çıkarıyorlar. Tartışma kızışınca ince, kıvrık hançerlerini çıkarıp birbirlerine fırlatmaya bile davrandılar... Yırtıcı kuşların hırçın ötüşlerine veya domuzların hırıltısına benzeyen vahşi ve gırtlaktan gelen sözcüklerle hep birlikte bağrışıyorlardı. Gözlerinin akı sararmış, göz bebekleri korkunç bir şekilde fıldır fıldır dönüyordu ve birbirlerine matlaşmış, kararmış dişlerini gösteriyorlardı. İşte o zaman Allegria (İspanyolcada “neşeli” demektir) püsküllü, kısa paltosunu sırtına attı, saçlarının arasındaki gülü çıkarıp dişlerinin arasına aldı, şişman bacakları titreyerek küçük bir adım atacakmış gibi dikeldi, başı yukarıda, rezalet çıkartanların masasına yaklaştı. Onu seyretmek çok ilginçti, birden bütün varlığıyla değişiverdi, gençleşti, güzelleşti. Öfkeyle parlayan kahverengi gözler, bir Arap kırsağının gibi kabarmış burun delikleri ve dudaklarının arasında kırmızı bir gül... Allegria, kısa ve buyurgan bir hareketle kolunu ileriye doğru uzatıp kapıyı gösterdi. Son derece mağrur ve aşağılayıcı bir tavırla tıslamaya benzer keskin bir sesle buyurdu:

“Sortez!”²

Ah! O ne jest, o ne ifade! Adeta tiyatro sahnesindeki Sarah Berhard!

Denizciler kavganın orta yerinde durdular, ağızlarını kapamayı bile unutmuşlardı; birbiri ardından, parmak uçlarına basarak ve birbirlerine dolanan bacaklarını dik-

1 Babama sor (Napoli diyalekti).

2 Dışarı!

katle sürükleyerek ve ağır denizci botlarını gıcırdata gıcırdata lokantadan çıkıp gittiler. Allegría'nın hâkim, azametli müdahalesi sonucunda kavgacıların mekânı terk edişleri, vodvillere has gülünç bir sahneydi. Ben, elimde olmadan öyle gürültülü bir kahkaha attım ki, hatırladığım kadarıyla, en son çocukluğumda, bir palyaçonun pantomimini izlerken böyle gülmüştüm...

Tam bu anda, sandalyemin hafifçe sarsıldığını hissettim. Başımı kaldırıp baktım: Karşımda güzel bir kadın duruyordu. Hemen ona yer vermek üzere ayağa fırladım... İşte o zaman... hayır korkma, ağlamayacağım... O anda büyük bir coşkunluk içinde anladım ki, merhametli kaderim, ya da güzel Tanrım yeryüzündeki en büyük mutluluğu bahşetmişti bana. Yüreğimle hissetmiştim bunu, ama henüz aklımla kavrayamamıştım.

Bu kadın güzel miydi? Bunu söylemeye kelimelerim yetmez... Güzeller güzeliydi... Bir romancı olsaydım eğer (şeytan alsın onların hepsini), o zaman tasvir edebilirdim onu: Dudakları mercandan, dişleri birer inci, gözleri siyah kadifeden ya da birer kara elmas, muhteşem bir vücut ve bir kadının güzelliğini tamamlayan daha ne hayal edilebilirse hepsi.

Kadın gülümseyerek eldivenlerini çıkardı ve benim masanın üzerine fırlattı, sonra otel sahibesini şakacı bir tavırla alkışladı; Allegría da onun bu takdir edici alkışına teşekkür anlamında, ciddiyetle eğilerek karşılık verdi. Bu kadın güzel miydi? Tekrar söyleyeyim, bilmiyorum. Tek bildiğim, onda, daha hayatımın ilk günlerinden, çocukluk günlerimden beri düşünüyordum bir çekiciliğin bulunmasıydı. Sanki çok uzun zamandır, belki de yirmi yıldır tanıyordum onu, sanki ezelden beri benim karım ya da kız kardeşimdi ve sanki başka kadınları sevdiğim zaman bile, ben aslında sadece onu aramıştım...

Gözlerimiz gülümseyerek buluştu tekrar. Sanırım başka hiçbir şey, gülümsemeler kadar birleştiremez insanları. Ve zaten bir gülümsemeyle başlamaz mı her gerçek aşk?

Hemen yanıma oturdu. Siyah ipekten, dantelli bir elbise vardı üzerinde, Ne parfüm sürünmüştü, ne de pudra... Vücudu gençlik ve tazelik kokuyordu.

“Kendinize ne ısmarlamıştınız?” diye sordu. “Mönüye bakmaya üşeniyorum da.”

“İstiridye, tuzlanmış balık, İsviçre peyniri ve muz,” diye cevap verdim.

“Aynından bana da söyleyin lütfen. Ama izin verirseniz, şarabı ben seçeceğim. Kabul mü?”

Ve daha benim cevabımı beklemeden taşlı yüzüğünü masaya vurarak garsonu çağırdı.

Henri, buz dolu bir kabın içinde bir şişe şampanya getirdi; *Mumm Cordon Rouge* etiketini görünce biraz ürktüm: eğer bu kadın böyle sınırsızca yayılırsa, bugün kim bilir bana kaç franga mal olacaktı... Cebimdeki para yeter miydi? Diyorum ya, o gün aptalın tekiydim ben; sonraki günler de aptalın teki olarak kaldım. Sert bakışlarımı dostum Henri’ye dikerek ona bir işaret vermeye çalıştıysam da bir işe yaramadı: Artık Henri benim değil, bu kadının uşağı ve kölesiydi.

Ama kadın neredeyse hiçbir şey içmedi. Küçük, gümüş bir kaşık tutuşturdular eline. Şampanyayı karıştırdı, içki köpürünce bardağı dudaklarına şöyle bir değdirdi. Yemeğini tadını çıkararak yiyordu ve yerken de çok güzel görünüyordu. Bense oturmuş düşünüyordum: Kim olabilirdi bu kadın acaba? Sinema oyuncusu mu? Uluslararası bir casus mu? Pahalı bir sosyete yosması mı? Macera peşinde koşan bir şehvet düşkün mü? Veya belki de... belki de bu meyhanede komisyonla çalışan bir konsomatris... Yoksa bir Arjantinli olmasın?

Henri faturayı getirdi ve kapalı bir şekilde uzattı, ama bana değil de kadına verdi. Benim sert bakışlarımın gene bir yararı olmamıştı. Kadın göz ucuyla faturaya baktı ve hafifçe başını salladı. O zaman büyük bir öfkeye kapıldım; hem zaten benim yerimde kim olsa öfkelenirdi. Üstelik de küstahlaştım.

Ve kadına kaba bir tavırla sordum:

“Kahvemizi de yukarıda benim odada içelim mi? Ne dersiniz? Henri, bize, yukarıya kahve ve likör getir.”

Ah, Tanrı büyüktür! Onun benimle birlikte çabucak yedinci kata çıkarken yüksek topuklarından çıkan neşeli sesleri hayatımda bir kez daha duyabilsem! “Dilerseniz sigara içebilirsiniz” diye bana sevecenlikle izin verdiğini bir kez daha görebilsem! Daha sonra öpüşmemizi uzatan da ben değildim, oydu! Ellerimi zarafetle tutan da...

“Sonra,” dedi.

II

Kötü Düşünceler

“Lütfen oturun,” dedi bana. “Ve sakince dinleyin söyleyeceklerimi. Beni anlamanızı istiyorum.”

Divanın üzerine bıraktı kendini; bana öyle yakındı ki, omuzlarımız sık sık birbirine değiyordu, bedeninin dalgalar halinde yayılan sıcaklığını ve kıvraklığını hissediyordum. İlkin şöyle düşünüyordum: “Böyle ani ve içten bir tanışmanın ardından açıklamalara ne gerek var ki? Çocuk değil, yaşı neredeyse otuz-otuz beş, yani genç kız da sayılmaz. Kuşkusuz ki, kadınların, nadir Japon gravürlerine bakmak ya da biraz likör içip sporla ve tiyatrodaki son temsillerle ilgili dostça sohbetler yapıp eğlenmek için bekâr erkeklerin yanına gitmediğini bilir. Özellikle de geceleri...”

Yoksa daha baştan, aşkın eski taktiklerine karşı çok kaba bir hata mı yapmıştım? Hani çok eskilerden beri denir ya: En tatlı öpücükler, sevilen kişiden rica minnet koparılanlar değil, ihtirastan kendinden geçmiş bir halde, zorla elde edilenlerdir. Her kadın, hatta edeplilik taslayanlar bile, ihtirastan kaynaklanan sabırsızlığın utanma duygusuna baskın çıkmasına izin vermeye meyillidir ve ayrıca, aşk savaşıyla ilgili ilk paragrafta şu yazılıdır: Uygun bir anı çok uzun zaman önce kaçırmış olabilirsin, ama bil ki, bu anı bir daha asla yakalayamazsın... Bu arada, neşeli ve alımlı Kontes De Valvere’in yaşını başını aldığı yıllarda

yazdığı anılarından okuduğum biraz riskli bir hikâyecik de aklıma gelmişti:

Soisy-sur-Seine Ormanı'nda kontesin arabasına haydutlar saldırmış. Çetenin başı da genç, çok yakışıklı ve nazik bir adammış; kontesin hiç direnmeksizin verdiği bütün parasını ve değerli eşyalarını aldığı için de hiç mutlu değilmiş. Ama (ah, ne korkunç!) onun çiçeksi güzelliğinden büyülenmiş, yalvarışlarına ve çığlıklarına aldırış etmemiş ve bir kadının yeryüzündeki her şeyden daha değerli saydığı hazinesine zorla sahip olmuş.

“Bir düşünün, bayanlar ve baylar,” diye anlatıyordu Kontes De Valvere, “belki de bana inanmazsınız, ama öyle bir an oldu ki, gözyaşları içinde de olsam şöyle haykarmaktan kendimi alıkoyamadım: ‘*Oh, mon voleur, oh, mon charmant voleur!*’”³

Evet sevgili dostum, böylesi hikâyeler ve ucuz aforizmalar biz erkeklerin arasında çok sık söylenir, ama “ıslak horozlar” ve “melankolik eşekler” adı verilen halk oyunlarına benzer aşk savaşlarından da genellikle bu şekilde çıkmaz mıyız?⁴ Buna karşın bence engin aşk deneyimlerinden bir tek şu fikri çıkaran bilge Süleyman’a inanmak daha iyidir: “Bir erkeğin, hangi yoldan bir kadının yüreğine erişeceğini kimse bilemez.” Sana doğruyu söylemeliyim: bu tuhaf yabancı kadının birkaç sözünden sonra kendimi utanç içinde, olabildiğince basit, alelade bir insan gibi hissetmişim.

Kadın: “Sizden gizlemeyeceğim,” diyordu tatlı bir sesle, “daha önce de gördüm sizi, hem bir defa da değil. İlk defa çalıştığınız çimento fabrikasında rastladım size... Müdürle birlikte gelmiş, ama otomobilden inmemiştim. Patronla sohbet edişiniz çok hoşuma gitmişti: Elleriniz iş elbisenizin ceplerinde, kısa ve kendinden emin jestleriniz, mesafeli nezaketiniz dikkatimi çekmişti. En küçük bir minnet işareti bile yoktu tavrınızda... Sadece İngilizler ve

3 Ah, hırsızım benim, büyüleyici hırsızım!

4 Islak horoz oyunu: Tek ayak üzerinde zıplayan iki kişinin ellerindeki su dolu kabı rakibinin sırtına boca etmeye çalıştığı bir Rus halk eğlencesi.

Amerikalılar patronlarının karşısında böyle davranır. Bu aldırmaz tavır Fransızlarda nadiren görülür. İlk sizin bir İngiliz olduğunuzu düşünmüştüm, ama sonra da: Hayır, bir İngilize benzemiyor, dedim.

“Müdürle birlikte Marsilya’ya gelirken, sohbet sırasında, fabrikasında çalışanların arasında çok sayıda Rus bulunduğunu ve kendisinin de onlardan çok memnun olduğunu söylemişti. ‘Yalnızca elleriyle değil, kafalarıyla da çalışıyorlar. Hem de onların ücretlerini artırmaktan hiç rahatsızlık duymuyorum, hatta tam tersi böylesi daha kârlı...’ demişti. O zaman, nasıl olup da yanıldığımı ve sizi İngiliz sandığımı anladım. Sizde Ruslara has belli bir özellik çok baskın: Nasıl demeli bilmem, şu: “*quelque chose de ‘Michica.’*”

Anlamamıştım:

“Neymiş bu çok baskın olan özellik?”

“‘*Michica,*’ yani ayılara has bir şey. Lütfen bağışlayın, sizi incitecek bir şey söylemek istememiştim. Aslında bu bir kompliman sayılır. Ben bütün hayvanları çok severim ve fırsatını bulduğumda, büyük hayvanları ve onların muhteşem hareketlerini hayranlıkla izleyebilmek için zooloji parklarına, hayvanat bahçelerine, sirklere giderim. Ama en çok ayıları severim, hatta onları taparcasına severim. Korkunç güçlüdürler, ama olağanüstü kıvrak ve hızlıdır da. Heybetli duruşlarında da izah edilemez bir zarafet vardır. Bir defasında, nerede olduğunu hatırlamıyorum, kafesin içinde olağanüstü büyük bir boz ayı görmüştüm. Yelesi beyazdı, tıpkı beyaz bir kolye gibi. Kafesin üzerinde de şöyle yazıyordu: ‘*Michica. Sibiryayısı.*’ Bekçi bana, bu ayının bir Fransız alayına Rus askerleri tarafından hediye edildiğini söylemişti; askerler mütarekeden sonra memleketlerine, Sibiryay Laplandiya’sına dönmüşler. O zamandan beri de elimde değil; Ruslara ‘*Michica*’ demek geliyor içimden...”

Kendimi tutamayarak güldüm. Sorarcasına bana baktı.

“Ne tuhaf bir rastlantı ” dedim. “Benim vaftiz ismim de Mişika;”

Ve ona, Mihail isminin bizde Mişa ya da Mişika'ya dönüştüğünü ve kimse nedenini bilmese de, halkımızın her yerde ayılara da Mişka dediğini söyledim.

"Ne tuhaf!" dedi ve gözlerini, ortasında bir ampulün sallandığı abajura dikerek birkaç dakika sustu. Sonra, bakışlarını ışıktan zorlukla ayırarak sordu:

"Batıl inançlarınız var mıdır?"

"İtiraf etmeliyim ki var!"

"Ne tuhaf," diye mırıldandı düşünceli düşünceli ve tekrarladı:

"Ne tuhaf... Kader mi acaba bu?" Ve küçük, sıcak avucunu sertçe dudaklarıma dokundurdu. Daha sonra da, konuşurken, durmaksızın ya yanaklarımı okşuyordu şefkatle ya da alnımdaki tarağa gelmez perçemi parmaklarının arasında çevirip duruyordu; arada sırada da elini dizime koyuyordu. Odada yalnızca ikimizdik; dudaklarımda hâlâ onun az önceki telaşsız öpücüğünü duyumsuyordum, ama ilk anlardaki o Kentauros'lara has ihtirasım çoktan terk etmişti beni.⁵

Güzel ziyaretçim devam etti:

"Rusları seviyorum. Yeni bir nesil mayalanıyor, bunu sezinliyorum. Bahtsız geçmişlerinin üstesinden gelmelerini sağlayan o cesaretlerini, sertliklerini ve duru karakterlerini takdir ediyorum... Şarkıları, dansları, konuşmaları hoşuma gidiyor. Rus ressamların tablolarına hayranım. Ama Rus edebiyatını bilmiyorum. Rus yazarlarının eserlerini okumaya çalıştım, ama anlamadım. Bana sıkıcı geldi... Gene de içimde garip, büyük bir güç hissettim..."

"Başka bir defasında sizi Notre Dame de la Garde Katedrali'nde gördüm; Meryem Ana'ya bir mum dikeyordunuz. Daha sonra size tekrar rastladığımda, arkadaşlarınızla birlikteydiniz (üç kişiydiniz o zaman) ve ihtiyar tek gözlü Onésime'den bir kayık kiralayıp If Adası'na doğru kürek çektiğinizi gördüm. İltifat olsun diye söylemiyorum: Harika kürek çekiyorsunuz. Son defa da, bugün

5 Kentauros: Yunan mitolojisinde at insan karışımı yaratık.

karşılaştık... İtiraf edeyim ki, biraz acayip davrandım, bu da sizin bazı yanlış yorumlarınıza yol açtı. Öyle değil mi? Sizi temin ederim ki, her zaman böyle davranmam. İnanmayacaksınız belki, bazen çok utangaç olurum; utan-
gaç insanlar da aptallıklar yapmaya meyillidirler. Aslında sizinle tanışmayı çoktandır istiyordum. Sizde iyi bir dost bulacakmışım gibi geliyordu bana.

“Dost!” dedim, melankolik bir tavırla ah çekerek.

“Belki bir dosttan da fazla... biraz daha fazla... İlerisiyle ilgili hiçbir şey bilmiyorum. Yarın öğle vakti bu lokantaya gelir misiniz tekrar? Ama sizi şimdiden uyara-
yım: Size ya çok, ama gerçekten çok şey anlatacağım, ya da hiçbir şey söylemeyeceğim. Her ne olursa olsun yarın, saat on ikide buluşalım. Kabul mü?”

“Teşekkür ederim. Ben zaten geceyi burada geçirece-
ğim. Şimdi size eşlik edebilir miyim?”

“Evet, ama sadece caddeye kadar. Aşağıda bir otomo-
bil beni bekliyor.”

Dik basamaklardan inerken ona ışık tuttum. Son basamağa geldiğimizde dayanamadım artık ve ensesine bir öpücük kondurdum. Sinirlendiğini belli eden bir tavırla irkildi, ama sustu. Teninden sanki muhabbet çiçeği gibi kokulu tatlı bir esinti geliyordu. Bu koku beni şaşkına çevirmişti. Fırtınadan sonra deniz de böyle kokar. Minik kızlar gibi. Oysa oğlanlar serçe kuşları gibi kokarlar...

Merdiven sahanlığının loş ışığında, içimden “*Monsieur Michica et Madame Reseda,*” diyerek gülümsedim.⁶

III

Süperkargo

Yeşile çalan puslu bir ışıkla aydınlatılmış büyük, beton duvarlarla çevrili bir oda canlandırın gözlerinizin önünde, dostum... Odanın içinde ahşap, boyasız bir masadan başka bir şey yok... Masanın üzeri muntazam sıralar halinde otuz dört parça Hollanda karosu ile döşeli. Bizdeki Hollanda sobalarının üzerindeki pek beğendiğimiz basit, mavi desenli, çiniye benzer seramiklerin aynı... Yerde, hemen yanımda duran devasa beyaz sepet, tıka basa posta pullarıyla dolu... Karoların her birinin üzerine farklı ülkelere ve farklı yıllara ait, çeşitli renklerdeki bu eski posta pullarını düzgün sıralar halinde yaymamı buyuruyor biri bana. Hay aksi! Ne zaman bitireceğim ben bu aptalca işi? Gözlerim o kadar yorgun ki, zorlukla görüyorum önümdeki pulları; kollarım öylesine ağırlaştı, hantallaştı ki, artık onlara söz geçiremiyorum. Pullar parmaklarıma yapışıyor ve her nefes verişimde uçuşuyorlar dört bir yana.

Ama önemli olan bu değil. Aslında önemli olan, tanıdığım, ama unutmuş olduğum, bilinmez bir kadının sabırsızlıkla işimi bitirmemi bekliyor olması. Görünmez bir kadın bu, ama orada olduğunu hissediyorum. Bir ruh çağırma seansındaki müphem, titrek bir figüre, ya da hayaletlerin iskambil kartlarına çizdiği beyaz, sisli bir imgeye benziyor... Ama aynı zamanda biliyorum ki, bir bedeni

var, canlı ve sıcak bir bedeni ve ben posta pullarını ne kadar çabuk dizersem, o kadar çabuk göreceğim gerçek suretini. Acele etmeliyim, acele, acele...

Telaş içinde uyanıyorum. Gece... Sis... Uzaklardan, limandan bir koster veya vapurun ince, uzun ve hüzünlü düdüğünün sesi duyuluyor. Yatağın sağını solunu bir türlü ayırt edemiyorum ve uzun süre soğuk duvara dokununcaya kadar ellerimle bu karanlık boşluğu yokluyorum. Nefes alışverişlerim kısa, yüreğim hüzün dolu. Nihayet elektrik düğmesini buluyorum. Işık hızla dolduruyor odayı. Saate bakıyorum: henüz çok erken. İkiye on var.

Ve tekrar uykuya dalıyorum. Ve tekrar aynı rüya: Düzgün, demirsi beton duvarlar, gene beyaz, mavi desenli karolar, gene o lanet olası, bitip tükenmeyen posta pulları... Gene o kadının gizemli, belli belirsiz hayali... Yüreğim hüzün dolu uyanıyorum yeniden. Bir sigara yakıyorum, votka içiyorum, saate bakıyorum, öte yanıma dönüp tekrar uykuya dalıyorum, gene görüyorum aynı düşü, sonra tekrar, tekrar... Bu bir işkence. Çoktandır biliyorum ki, bu sıkıcı ve sürekli tekrarlanan boğucu düşler, büyük manevi sarsıntılardan sonra veya onların arifesinde görülür.

Son defasında, yatağımın aniden hafif titremelerle sarsılmaya başlaması üzerine uyandım. Dev bir transatlantik yanaşıyordu limana. Bütün şehri sarsarcasına, ağır ve her şeyden daha güçlüymüş, sanki hemen odamın dibine yanaşıyormuş gibi... Ama bu karanlık, kıyamet senaryolarını andıran kükreminin eşlik ettiği sahnede bir horozun asla hiçbir şeye teslim olmayan sabah ötüşü altın bir helezon örercesine yükseldi. Pencerelerdeki dar, düzgün açıklıklardan paralel çizgiler halinde mavi sabah ışıkları aktı içeriye.

Geceki düşlerimde gördüğüm hayaller hâlâ belli belirsiz dolanıyordu yarı aydınlık odamda: Beton duvarlı bir oda, karolar, posta pulları, aptalca bir çabalama, yüreğimin ağırlaşması... Düşler uzun süre terk etmezler bizi; onların

tadı, gölgesi bazen gün boyu hissedilir. Ama benim düşlerim giderek çözüldüler, çözüldüler ve pencere kepenklerini ardına kadar açtığımda, uzaktan gelen yankılar da bir anda yitip gitti.

Saat sabahın yedisiydi. Zili çalarak Henri'yi uyandırabilirdim, ama aşağıya inmeyi tercih ettim. Lokanta henüz kapalıydı, otelin giriş kapısı içerden sürgülenmişti. Sokağa çıktım, sol tarafa doğru yürüdüm ve gemi ocakçılarının uğrak yeri olan küçük bir meyhanede romlu kahve içtim. Sonra geri döndüm ve üzerimdeki giysileri çıkarmadan yatağıma uzanıp derin bir uykuya daldım –düşsüz bir uykuya.

Bir önceki gün, Henri'ye saat onda gelmesini söylemiştim; saat tam onda, kahve, süt ve kruvasanlarla dolu bir tepsiyle içeri girdi. Birbirimize iyi günler diledik. Henri'yi pohpohladım. Ona, benim eski, iyi bir dostum olduğunu söyledim. Hem zaten epeydir birbirimizi tanıyorduk.

“Söylesenize, Henri, kimdi şu dünkü kadın?”

Aptalca bir ifade takındı, gözlerini kaçırdı ve ağzını da esneyecekmiş gibi açtı.

“Kadın mı mösyö? Hangi kadın?”

Bu haydut tamamen masum bir poz takınmıştı. “Sahtekâr herif, bana masum numarası yapıyor!” diye düşündüm ve öfkelen dim. “Şeytan alsın sizi dostum Henri! Yoksa benimle alay mı ediyorsunuz? Dünkü kadından söz ediyorum, hani lokantada yanıma oturan kadından...”

“Tanrı inandırsın sizi ki, hiç hatırlamıyorum mösyö. Hakikaten hatırlamıyorum.”

“Yahu, hani şu “Mumm” marka şampanya isteyen kadın.”

“Bağışlayın mösyö, ama sizi temin ederim ki hatırlamıyorum.”

“Nasıl hatırlamazsınız! Bütün hesabı kendi ödeyen kadın! Üstelik de faturayı benim hesabıma yazmanızı işaret ettiğim halde, şaşırp ona verdiniz ya? Rica ederim, bana aptalmışım gibi davranmayın, dostum Henri!”

Ama Henri laftan anlamıyor, soğuk ve kayıtsızca davranıyordu.

“Benden ne istiyorsunuz, bayım? Bizim lokantaya her gün yüzlerce kadın ve erkek girer çıkar. Hepsini hatırlamam mümkün değil... Size iyi günler dilerim mösyö.”

“Durun, durun bekleyin. Onun için buraya, bu odaya likör getirmiştiniz hani...”

“Ah mösyö, bugün ters tarafınızdan kalkmış olmalısınız... Bağışlayın, artık gitmem gerek. Daha yirmi odaya servis çıkarmalıyım. İyi günler mösyö.”

Ve Henri çıktı gitti... İblisin teki...

Zamanın o kaprisli oyunlarını kim bilmez! Acelen olduğunda ve her dakikan değerliken, saatler, dakikalar kadar hızla akıp gider. Ama bir şeyleri bekler ya da özlemini duyarken, dakikalar uzar, her biri saatlere dönüşür... İki saat boyunca ne yapacağımı bilmiyordum. Tıraş olmak için bir berbere gittim, çiçekçiden karanfil ve menekşe aldım, bir dükkâna girip kestane şekeri aldım. Ama gene de vakit geçmiyordu ve hâlâ sahilde dolaşacak kadar çok zamanım kalmıştı. Akşamki yağmur ve fırtınadan sonra aydınlık, güneşli bir gündü, hava sakın ve sıcaktı, bütün Marsilya baştan ayağa yıkanmış, temizlenmiş gibiydi. Büyük limanın yoğun havasını derin derin soluyarak hoşnutlukla içime çekiyordum... İyot, ozon, balık, yosun, karpuz, ıslak kereste, reçine ve de belli belirsiz bir muhabbet çiçeği kokusu vardı havada. Ansızın muazzam bir saadet önsezisiyle titredi yüreğim ve sonra bu duygu hemencecik uçup gidiverdi.

Saat tam on ikide lokantaya girdim. O kadın dün akşamki yerde oturuyordu. Üzerinde koyu kırmızı bir palto ve başında aynı renkte bir şapka vardı, omuzlarında da hangi hayvanın olduğunu anlamadığım, kızıla çalan, parlak tüylü bir kürk... Ah, Tanrım! Nasıl da güzeldi o gün—anlatamam! Sözlerim yetmez buna!

Yalnız değildi. Karşısında genç bir denizci oturuyordu. Adamın kasketinin üzerindeki altın yaldızlı çıpaya,

ceketinin yenisindeki sırmalı işlemeye, altın yaldızlı işaretlere bakarak mesleğini tahmin etmek kolaydı... Başka insanları bilmem, ama ben, biriyle tanışır tanışmaz hemen ona bir lakap uydurururim. Ve bu lakap zihnime yapışıp kalır. Bu genç denizciyi de içimden Süperkargo diye adlandırdım. Açık konuşmak gerekirse, bu denizcilik unvanının ne anlama geldiğini bilmiyorum. Tek bildiğim, süvarinin epeyce altında, tayfanın biraz üzerinde bir konumda olduğu... Lostromoya yakın yani... Aklıma böyle bir unvan düşüverdi işte.

Bu denizcinin çok yakışıklı olduğunu da fark etmiştim. Ama bütün bunlar ilk bakışla edindiğim izlenimlerdi. Birkaç dakika geçince, sadece “çok” değil, olağanüstü hoş biri olduğuna emin oldum. Muhteşem demeyeceğim. Bir insanın ihtişamı, içinin güzelliğiyle ilgilidir. Bazen göz alıcı olmayan, vücudu da harika sayılamayacak, burnu çilli, basit bir kız görürsünüz. Ama ansızın kirpiklerinin arasından o yumuşak bakışlı, altın gibi parlak gözlerini fark edince, dünyaca ünlü güzellerin bile onun yanında sönük kalacağını düşünürsünüz. Çin Denizi’nde tayfuna yakalandığımızda kaptanın yüzü de böyleydi. Sıradan hayatında son derece gösterişsiz biriydi, Ruslara has hafif şehla gözleri vardı ve burnu da patates gibiydi. Ama kasırga sırasında, çevremizde dalgaların kükreyişleri, gök gürültüleri, çığlıklar, iniltiler duyulurken, ensemizde solu-yan ölümü hissederken... Bu dehşet anlarında, yüzlerce insanın hayatının sorumluluğunu kendi ellerinde tuttuğunun bilincine vardığında, öylesine muhteşem bir ifade vardı ki yüzünde.

Ama *belles lettres*’in ne zamanı ne de yeri değil şimdi... Bir tek şunu söyleyeyim: Bu “Süperkargo” İtalyanlara, hatta Romalılara has mükemmel bir güzelliğe sahipti. Baş, Romalıların başı gibi yuvarlaktı, antikçağ heykellerinkine benzer bir profili ve muhteşem bir ağzı vardı. Dalgalı, bronz rengi saçlarının uçları sarıya çalıyor, alev alev yanıyordu adeta. Öyle bir güneş yanığıydı ki bir meleze ben-

ziyordu. Aslında esmer bir yüzde parlak, mavi gözler hiçbir zaman hoşuma gitmemiştir benim; bu zıt renkler, bende o insanın dışı sert ve içi boş olduğu izlenimini uyandırır. Diyeceğim, sen ne dersen de, böyle insanlara inanamam ben.

Kadına yaklaştım ve Rusların çok saçma bulduğum bir âdetine uyarak, eğilip elini öptüm. O anda kadının arkasında duran denizciye bakmasam da, onun düşmanca bakışlarını üzerimde hissettim.

“Beyler, tanışsanıza,” dedi kadın.

Ayakta duruyordum ve tokalaşmak için elimi uzatmaya bile hazırlanmıştım, ama aniden kendimi tuttum. Süperkargo ayağa kalkma gereğini duymadan, beni umursamazmış gibi elini uzattı. Kuşkusuz bu saygısızca bir hareketti. Sofraya oturduktan sonraki sohbetimiz de pek ilginç değildi. Havalardan, Marsilya’dan gemilerden söz ettik. Ben kendime Cassis likörü ve vermut karışımı bir kokteyl söyledim. Kadın da aynısından istedi. Süperkargo ansızın bana döndü, gözlerini hafifçe kıсарak:

“Eğer yanılmıyorsam, yabancısınız mösyö,” dedi.

Onun bu imalı sorusunu kuru bir sesle cevapladım:

“Bana kalırsa, hepimiz Marsilya’da yabancıyız!”

“İzninizle, hangi milletten olduğunuzu sorabilir miyim mösyö?”

Bunu sorarken tavrı oldukça küstahtı. Bakışlarındaki sertlik ve Fransızca telaffuzunun da çok kötü olması, ona karşı antipatimi artırmıştı. Giderek hiddetleniyor kendimi huzursuz hissediyordum. Ah! Böyle bir sahneye dayanmak ne kadar zor: Güzel bir kadın ve onun karşısında birbirine diş bileyen iki erkek... Ne iğrenç bir trio... Adamlar, birbirini kıskanan köpekler gibi adeta dişlerini göstererek hırılıyorlar, her an havlayarak birbirlerine saldırmaya hazırlar... Bu kaba benzetme için bağışla beni.

Ama kontrolümü henüz kaybetmiş değildim.

Mümkün olduğunca sükûnetle cevap verdim:

“Rusum ben.”

Yapmacık bir tavırla güldü.

“Ya, öyle mi? Russunuz demek...”

“Evet, ben sıradan insanların bile nezaket kurallarını bildikleri ve terbiyeli insanların yaşadıkları Büyük Rusya’danım...”

Sözlerim adamın gururuna dokunmuştu besbelli, çünkü yapmacık bir tavırla dedi ki:

“Acaba bana bu nezaket kuralları hakkında kısa bir ders verebilir misiniz? Tabii buna cesaretiniz varsa... Çünkü siz Ruslar yiğitliğinizle ün salmış bir milletsiniz... Savaş sırasında müttefiklerinizi terk ederek parlak bir şekilde gösterdiniz bunu...”

Yeri gelmişken, bir huyumu, daha doğrusu aileden geçme bir yetersizliğimi söylemeliyim. Baba tarafından Ruslara has bir iyilik ve Yaroslav sığırlarında olduğu gibi bir sükûnet kalmış bana: ana tarafındansa Tatarım ben; damarlarımda Timurlenk’in, yani “Aksak Timur”un kanı akıyor, bu asil kanın en belirgin özelliği de hiddetli, kudurmuşçasına ateşli bir ruh halidir; bu yüzden ilk gençliğimde, kendimi dizginlemeyi öğreninceye kadar çok sıkıntı çektim. Ve işte şimdi de, gözlerimi dikmiş, karşımdaki İtalyana bakarken kafamın içinde o çok eskiden beri tanıdığım kızılımtırak dumanın dönmeye başladığını hissediyordum –neşeli olduğu kadar da korkunç bir duman.

Hızla ayağa kalktım. Beriki de neredeyse benimle aynı anda ayağa fırladı, tıpkı “hazır ol” emri alan iki asker gibiydik.

Dudaklarım hiç de adil olmayan kötü sözler söylemeye hazırdı. Böyle sözlerden sonra erkekler ya birbirlerine kurşun sıkarlar, ya da yumruk yumruğa kavga ederler... Hasmıma, bütün dünyanın bildiği gibi, İtalyanların savaş sırasında başları sıkışınca tabana kuvvet sıvıştıklarını hatırlatmak niyetindeydim. Ona şık giysili İtalyan Bersaglieri askerlerinin, Habeşistan hükümdarı Negus’un mızraklarla

silahlanmış vahşilerinden ibaret ordusunu görünce, panik içinde nasıl kaçtıklarından söz edecektim.

Elinin hızla beline kaydığını görmüş, ama o anda bu harekete bir anlam verememiştim. Kafamın içindeki kızılımtırak duman yoğunlaşmış ve koyu kızıla dönmüştü.

O anda emreden bir kadın sesinin “*Siede!*”⁷ dediği işitildi. Bu ses benim hâlâ tanışmadığım kadına aitti ve Süperkargo anında sandalyesine oturdu. Adamın birdenbire bu itaatkâr tavrı takınması oldukça gülünçtü. Zaten bütün İtalyanlar az çok Pulcinella’ya benzerler.⁸ Ama ben onun bu haline ancak öfkem geçtikten sonra gülebildim.

Kendimi toparlayınca bakışlarımı Pulcinella’dan başka yana çevirdim, kaygısız bir tavırla konuşmaya çalışarak şöyle dedim:

“Bana öyle geliyor ki, bir hanımefendinin önünde siyasi ve milli bir tartışmaya girişmek son derece gereksiz. Üstelik bunlar çok sıkıcı meseleler...”

Ve Süperkargo’ya dönerek ekledim:

“Ancak bu ilginç sohbetimizi sürdürmek isterseniz, hizmetinizdeyim. Bu otelde, on yedi numarada kalıyorum. Sizi görmekten her zaman memnuniyet duyacağıma emin olabilirsiniz. ”

Süperkargo cevap vermeye niyetlendi, ama kadın, elinin küçük bir hareketiyle onu susturdu. Ben, kadının önünde nezaketle eğildim ve o da sakince şöyle dedi:

“Rica ederim, odanızdan ayrılmayın. On dakikaya kadar size uğrayacağım.”

Merdivenlerden çıkarken, İtalyanın biraz önceki telaşlı, ödlele halini düşündüm ve o anda elini bıçağına atmış olduğunu anladım. Bir parça dehşete kapıldım.

Herhalde bu alçak herif karnımı deşecekti!

7 Oturun!

8 Barok çağı özgü İtalyan tuluat tiyatrosunun bir özelliği de maskelere, yani karakterlere dayanmasıydı. Pulcinella karakteri daima beyaz elbise giyen, kambur, uzun burunlu, kötü yürekli ve acımasız bir uşağı canlandıırırdı.

IV Mişika

İtiraf edeyim ki, geniş ama alçak tavanlı bir kamaraya benzeyen odamda ileri geri volta atarken içimde bir huzursuzluk vardı. İtalyan denizciyle çıkan bu ani tartışmanın neden olduğu heyecanım henüz yatışmamıştı.

O kadın neden tanıştırmıştı bizi? Bu esmer ve mavi gözlü Antinous'la⁹ nasıl bir ilişkisi vardı? Adamın bu cüretkâr davranışları nasıl açıklanabilirdi? Kıskançlık mı acaba? Bu güzeller güzeli kadınla ilişkim nasıl devam edecekti? Dün bana söylediğine göre, ya çok şey anlatacaktı ya da hiçbir şey... Acaba ne anlatacaktı?

Karmaşık bir bilmeceyi çözmeye çalışıyordum sanki. Ama inan ki doğru söylüyorum, hâlâ benim için bir yabancı olan bu tuhaf kadınla ilgili içimde herhangi bir çarpık ve düşmanca düşünce doğmamıştı. Aklıma onun çekici yüzünü, tatlı sesini, güzel ellerini getiriyordum ve ona sarsılmaz bir bağlılık duyuyordum.

Kapı üç defa, sertçe vuruldu. “*Entrez!*” diye seslendim ve konuğumu karşılamak için kapıya yürüdüm. Süperkargo odaya girdi. Şimdi, ayaktayken, dimdik duruşunu ve güçlü vücudunu görünce, aklımdan hızla şu düşünce geçti: Yoksa bu adam benimle gene tartışmaya mı geldi? Kafamın içinde-

9 Roma İmparatoru Hadrianus'la aşk ilişkisi yaşayan yakışıklı Yunan delikanlı.

ki o savaşçı duyguları körükleyen kızılımsı duman uçup gitmişti. Yeniden vahşı ve zehirleyici bir hiddete kapılmak bana sıkıcı ve itici görünüyordu şimdi.

Süperkargo ellerini iki yana açarak ve berrak, cesur gözlerini bana dikerek yaklaştı.

“Bağışlayın beni,” dedi sadece. “Bu aptalca sohbete girişmenin suçlusu benim; kendimi tutamadım, terbiyesizlik ettim.”

El sıkıştık. Sakin, ama için için titreyen bir sesle devam etti:

“Bütün mesele şu: Onun elini öptüğünüzü görünce sinirlendim. Bunun ülkenizde ve genel olarak kuzeyin her yerinde sıradan bir âdet olduğunu unuttum. Oysa bizde, güneyde, sadece çok yakınımız olan kadınların eli öpülür; annenin, eşin, kız kardeşin... Sizin bu davranışınızı nasıl açıklayacağımı bilemedim: Laubalilik mi, aşırı bir samimiyet mi, cüretkârlık mı, ya da, ya da... buna benzer bir şey mi? Her neyse; özür diliyorum! Mümkünse bir bardak su alabilir miyim?”

Komodinin üzerinde bardak yoktu. Sürahiyi aldı ve ağzını dayayarak öyle bir susuzlukla içmeye başladı ki, yutkunma sesini bile işitiyordum; elinin nasıl titrediğini de görüyordum.

Kana kana içtikten sonra ağzını avucuyla sildi ve kuru bir resmiyetle şöyle dedi:

“Dilerim, Santa Nostra Dama dellia Guardia Marsiglia ve bütün azizler, sinyoru korusunlar...”

Kendimi tutamayıp sordum:

“Sinyora yakınınız mış gibi konuşuyorsunuz. Doğru mu?”

Adam sustu bir an ve işaret parmağını burnu hizasında sağa sola sallayarak itiraz etti. “Hayır, hayır, hayır, hayır. Güneşe yaklaşmak mümkün mü? Ama sinyoraya tapmamı kim yasaklayabilir ki? Onun serçe parmağının ucuna bir iğne batacak olsa, canı yanmasın diye bütün kanımı dökmeye hazırım ben... Bağışlayın sinyor! Umarım, sinyoraya dostça ayrıldığımızı söylemek size ters gelmez...”

Bir kez daha birbirimize ellerimizi uzattık. Nasırlı eli parmaklarımı sımsıkı kavradı ve acıtarak sıktı.

Dikkatle ona baktım ve hayretle, gözlerinin nasıl mucizevi bir şekilde değiştiğini gördüm. Deminki tehditkâr sertlikten eser yoktu şimdi bu gözlerde: Rengi laciverte dönmüş ve bakışları yumuşamıştı; hatta bu gözlerde göz yaşlarının bile parladığını gördüm. Ağlamamak için kendini tuttuğu belliydi. Ağlayan bir adamı izlemek berbat bir şeydir. Ama güçlü ve gururlu bir adamın kızarmış gözlerinde bu sıcak gözyaşları belirdiğinde yüzü birdenbire güzelleşir, muhteşem bir hal alır.

Denizci elimi bırakırken, “Basta!” yeter dedi. “Tanrı sinyorayı korusun; yeryüzündeki her şeyden, herkesten daha iyidir o. Bundan böyle ne onu ne de sizi bir daha görmeyeceğim.”

“Neden böyle söylüyorsunuz? Dünya pek de büyük değil. Belki bir gün gene karşılaşırız.”

“Hayır,” dedi kaderine boyun eğercesine iç geçirerek. “Görüşmeyeceğimizden eminim. Daha bu yıl sona ermeden denizde boğulacağım. Cadizli bir Çingene, neredeyse birbiri ardınca gerçekleşecek iki olaydan söz etmişti bana. Bunlardan biri bugün oldu. Elveda sinyor.”

Böylece vedalaştı ve arkasına bakmadan çıktı, gitti. Taş basamaklardan indiğini duyuyordum: Öyle hızlıydı ki, ancak genç denizciler inebilir bu hızla merdivenlerden.

Henüz tanımadığım o kadını bekliyordum. Yüreğimin çarpıntısını duyuyordum. Bize güzel umutlar vaat eden bir görüşmeden önce hangimiz heyecanlanmayız ki? Ama bu defaki heyecanım tamamen farklıydı. Kapının hemen arkasında kaderimin sessizce durmakta ve neredeyse içeri girmekte olduğunu hissediyordum. Sanki geçmişte kalmış bir kehanet gerçekleşiyor, hayatımda büyük bir altüst oluşun yaklaşmakta olduğunu seziyor, tuhaf bir yorgunluk hissine kapılıyordum. Bu bende utandırıcı bir isteksizlik yaratıyordu. Sanırım, böylesi bitkinlikleri hükümdarlar tahta çıkışlarından hemen önce ve idamlıklar da cellatlarını

beklerken yaşarlar. Aşağıdan yüksek ökçelerinin sesini duydum. Aceleyle inip merdiven sahanlığında karşıladım onu. Boynuma sarıldı ve dudakları dudaklarımda, ateşli öpücükler arasında, “Mişika, benim tatlı Mişika’m,” diye fısıldadı, “Seni seviyorum Mişika. Özgürüz artık, Mişika’m benim, benim tatlı Mişika’m!”

Her sahanlıkta dura dura yukarı çıktık. Odama girer girmez başımı şefkatle avuçlarının arasına alıp gözlerimin ta derinlerine bakarak tuhaf bir ciddiyetle şöyle dedi:

“Seninim Mişika... Mutlulukta ve mutsuzlukta, sağlıkta ve hastalıkta, iyi günde ve kötü günde. Sen istediğin sürece seninim, sevgili Mişika’m benim!”

Sonra ansızın başını salladı:

“Kahvaltımızı buraya, yukarıya getirmelerini tembih ettim aşağıdakilere. Yalnız olacağız, öyle değil mi, Mişika?”

V Maria

O pazar günü fabrikadan arkadaşlarımı tamamen unutmuştum. Beni eski limanda, Basso'nun eski lokantasının karşısında bekleyeceklerdi, Basso'nun lokantasında kömür ateşinde pişirilen *bouillabaisse* dünyaca ünlüdür. Arkadaşlarım bir yana, fabrikayı bile unutmuştum: Pazartesi günü de, salı günü de işe gitmedim. Telefon ederek izin aldım. Bu günler sonsuza kadar, kazındı belleğime. Her bir kelimeyi, her bir gülümsemeyi hatırlıyorum; bunları belleğimin gizli bir köşesinde, en değerli anılarımın arasında saklıyorum...

Ona Süperkargo'dan söz etmem belki de uygun değildi, ama bunun kaçınılmaz bir yükümlülük olduğunu hissetmiştim. İçtenlikle barıştığımızı anlattım ona, Süperkargo'nun muhteşem metanetini, ona olan engin saygısını ve ona nasıl bir kutsallık atfettiğini. Yakın bir zamanda öleceğine dair kehanetten söz ederken de, bana öyle geldi ki, Maria bembeyaz kesildi. Bir süre sustu, sonra şöyle dedi:

“Her şeyi bilmen gerek. Bir yıl kadar önce onu seviyordum. O da beni seviyordu. Sonra uzun süreliğine ayrılmamız gerekti. Dünyanın çevresinde bir yolculuğa çıkmak zorundaydı. Ama birbirimize sonsuza kadar sadık kalacağımıza dair yemin etmedik. Böyle yeminler gülünç ve incitici saçmalıklardır bence... Ona sadece geri dönme-

sini bekleyeceğimi ve o zamana kadar da başka hiç kimseyi sevmeyeceğimi söyledim. Doğru, ilk zamanlar keder içindeydim. Ama zaman içinde belleğimdeki hayali sönmeye başladı. Nedenini bilmiyorum: Ya ona duyduğum sevgi azaldı, ya da zaten sevgim pek derin değildi. Nihayet yüzünü de unuttum. Mutlu anlarımızı belleğimde canlandırmaya çalışıyordum... ama başaramıyordum. Ve artık onu sevmediğimi anladım. Oysa o benim nasıl bir insan olduğumu biliyordu ve bana inanıyordu. Onun yokluğunda, hiçbir gücün kendisini aldatmama neden olamayacağını da biliyordu.

Benim için biraz utandırıcı olsa da, sana itiraf etmeliyim ki, seni ilk gördüğüm anda birbirimizi mutlu edeceğimizi anlamıştım. Hayır, hayır, kendimi baştan çıkaran bir kadın olarak gördüğümü sanma! Ama gene de ben yüreklerimizin birlikte çarpacağını ve çok yakında birbirimize çok yakın olacağımızı hissetmiştim. Ah bu ilk sezgiler, karanlıktaki bir alev gibi hızlı, uçuşan sezgiler! Bunlar, yılların deneyimlerinden bile daha güvenilirdir.

Kendimi güçlkle tutuyordum ve bu yüzden dün birkaç saçma davranışta bulundum. Sen beni bağışlarsın... Ama gene de, eski sevgilimi aldatmadım ben. Aşkta, geçmiş bir aşkta bile yalana yer yoktur. Ona, seni sevdiğimi söyledim. Hemen kaderine boyun eğmeye razı oldu. Onu sana gelmeye zorlayan da ben değildim. Yaptığının yanlış olduğunu kendisi de anladı. Küstah bir macera düşkünü gibiydi o zamana kadar ve sen benim elimi öpünce bunu kendisine karşı bir meydan okuma ve bana karşı da bir saygısızlık olarak görmüştü...”

Hafif, neredeyse belirsiz bir keder bulutu geçip gitti yüzünden. Sonra devam etti:

“Artık onun hakkında konuştuğumuz yeter! Öyle değil mi? Hem zaten aramızda değil ki!”

Evet, doğru söylüyordu. Ama tüm Marsilya halkının uykuya dalmış olduğu o sessiz gecede yaşadığım tuhaf olay acı ve ağırdı benim için. Sevdiğim kadının benden

önceki âşığının, odamda benimle vedalaşması geldi gözü-
mün önüne: Ben onunla karşılaştırıldığımda, hantal bir
ayıya benziyordum; açık gri renkli gözlerimle, saman sarı-
sı kıvrıkcık saçlarımla ve bir boğanınki gibi geniş ve çıplak
alınım... Üstelik de o adam kim bilir kaç yaş küçüktü
benden!...

Ya sevdiğim kadın? Uykusuz bir geceden sonra gün
doğumunda, sabah güneşinin eğik, altınsı ışınları altında,
ansızın öyle güzelleşmiş, tomurcuklanmış ve tazelenmişti
ki, sanki o sabah bir at gezintisine çıkmıştı da, baştan
ayağa ferah bir kar kokusu ve sağlık esintisiyle yeni dön-
müştü eve.

Aynanın karşısına oturmuş, bronz rengi saçlarını örü-
yordu ve sanki benimle değil de aynadaki görüntümle konu-
şuyor, mutlulukla bir bana, bir kendisine gülümsüyordu.

“Âşıkların yeminler edip, söz vermeleri günah sayıl-
malı. Bu aşka hakarettir! Bundan da kötüsü, kıskançlık.
İsviçre’de kıskançlığa ‘kara hastalık’ denmesi boşuna
değil... Kıskanıyorsan, bu demektir ki, benim aşkıma inan-
mıyorsun; beni zorla, benim irademe karşı, benim arzuları-
ma karşı sevmek istiyorsun. Hayır, aşk böyle olmaktansa,
bir an önce bitmelidir. İncitmek, kırmak, aşkın yıpratıcı
yoldaşlarıdır.

“Günün birinde bana karşı duyduğun aşk biterse,
benden bıkip okşamalarımın sıkılırsan, aşkın coşkulu
bayram havasının yerini bir işgününün sıradanlığı alırsa,
bunu bana açıkça söyle ve bana ‘elveda’ de, tıpkı bir dost-
la vedalaşmış gibi... Son defa öpüşelim ve ayrılalım. Biri
sevmezken, diğerinin sırnaşık bir dilenci gibi aşk dilenme-
si ne kadar korkunçtur!

“İşte, Mişika, sana söylemek istediklerimin hepsi
buydu. Bu evlilik sözleşmemiz olsun bizim; ya da eğer
istersen, anayasamız –ya da aşk ilmi halinin ilk bölümü.”

Yanıma yaklaştı, kucakladı beni, dudaklarını dudakla-
rıma yapıştırdı ve fısıldayarak konuşmaya koyuldu; sözle-
ri telaşlı öpücükler gibiydi:

“İşbu sözleşmeye ben, Maria, imzamı atıyorum. Ellerim, gözlerim, dudaklarım, yüreğimde ve ruhumda olan her şey, sana aittir, Mişika, birbirimizi sevdiğimiz sürece.”

Ben de aynı şekilde fısıldayarak cevap verdim:

“Ben, senin itaatkâr Mişika’n, bu sözleşmeyi ben de imzalıyorum.”

VI Kolya

“Biliyor musun, sevgili dostum? Şu garson olacak kendini beğenmiş Karaçay koyunu, sersemliğiyle iyice sıktı beni. Çıkıp buradan başka bir yere gidelim mi? Uzakta değil, hemen şu köşede harika bir kahve ve hakiki İngiliz romu içebileceğimiz, gözden uzak ufak bir meyhane biliyorum. Garson, *addition!* Teşekküre lüzum yok, Toulouse’un nergisi! *Voir!*”

* * *

Bir yıl dört ay arkadaşlık yaptım bu kadınla. Dikkat et, arkadaşlık diyorum, çünkü birlikte olduk diyemem: ruhuna girmeme izin vermedi, neredeyse hiçbir zaman izin vermedi. Onunla beraber yaşıyordum da diyemem. Onu dehşete düşüren bir tek düşünce vardı: İki insanın (bir erkek ve bir kadın) yıllarca, her gün, sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar, yiyeceklerini, içeceklerini, banyo ve yatak odalarını, düşüncelerini, uykularını ve zevklerini, istirahatlerini, eğlencelerini, paralarını ve kederlerini, gazetelerini, kitaplarını ve mektuplarını, hatta terliklerini, diş fırçalarını ve mendillerini paylaşarak, birlikte yaşamaları... Ayyy!

Ve bu karanlık hayatın, iki tarafın da nihayet kişiliklerinin bütün tılsımını ve özgünlüğünü kaybedene kadar uzaması... Günlük alışkanlıklar aşkın coşkusunu söndür-

müştür, çünkü aşk, gündelik olaylar küçük, hoş birer haz kaynağı olduğu sürece devam eder; üstelik bu haz, bir opera ya da ilgi çekici bir sinema matinesinde kolaylıkla yalanla yer değiştirebilir.

Sana onun sözlerini değil, sözlerinin ana fikrini aktarıyorum sadece. Zira o her zaman yumuşak ve dikkatli konuşurdu.

Bir keresinde sormuştum:

“Peki diyelim ki... çocuklar var; o zaman ne olacak?”

Derin mi derin bir nefes aldı. Kısa bir suskunluktan sonra hüzünlü bir sesle şöyle dedi:

“İşte bunu bilmiyorum. Asla doğa yasalarına karşı çıkma cüreti göstermedim ben. Ama herhalde Tanrı'nın bana böyle bir mutluluk bahsetmesi hoş bir şey olmaz. Anne olmak, anne olarak düşünmek, hissetmek ve annelik yapmak –bunu hayal bile edemiyorum. Hayır, bağışla; bu konuda konuşmak ağır geliyor bana...”

Evet, şunu da söylemem gerek ki, ilk zamanlarda ona çok fazla gereksiz ve ayrıca da patavatsız sorular soruyordum. Ama itiraf etmeliyim ki biz özgürlüğü daima kötüye kullanan Rus entelektüelleri, sadece eski dostlarımıza değil, bir yolculukta karşımıza çıkan tanımadığımız insanlara da boş ve kaba sorular sorarız: “Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Gözünüzde ne var sizin? Vah vah! Yoksa itdirseği mi çıktı?”

“Evet, lanet olası! Gözümde itdirseği var; ama beni rahatsız eden o değil, seninle birlikte aynı tür otuz geri zekâlının bana aynı soruları sormuş olmaları: ‘Kaç yaşındasınız? Peki karınız kaç yaşında? Babalık, neden böyle zayıflamışsın? Oğlunuz anasına da babasına da benzemiyor, neden acaba?’” Ve bitmeyen sorular: Nerede? Nereye? Neden? Niçin? Kaç tane?

Rus köylüsü, askeri, işçisi bu konuda diğerlerinden daha da ileri gidiyor.

Kesin olarak şu kanıya varmam için birkaç hafta geçmesi gerekmişti: Aptalca sorular sormak kadar, sıkıcı bir

biçimde içini dökmek de aynı derecede itici davranışlardır. İşte böyle, sevgili dostum; üstelik şu bilgece kuralı da her zaman akılda tutmak gerek: Kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına da yapma.

Maria asla bir hoşnutsuzluk veya bıkkınlık göstermedi. Bazen sorumu işitmiyordu bile, doğru bu; ama onu tekrar ettiğimde tatlılıkla benden özür diliyor, bazen de şöyle diyordu: “Doğrusu, Mişika’m bu sorunun cevabı senin için hiç de ilginç değil.” Ama genellikle ustalık ve nezaketle başka bir konuya kaydırıyordu sohbeti.

Bir gece, fabrikadaki döşeğimde uykusuz yatarken ve kafamda düşünceler dönüp dururken, eski bir dostumu, Kolya Konstandi’yi anımsadım. Balaklava’da yaşayan bu Rum, *Svetlana* adında bir balıkçı teknesinin sahibi ve efendisidir. Gece gündüz kafayı çeken bu ayyaş denizci oralar-daki balıkçıların da reisidir. Kolya her denize açıldığında beni de yanına alırdı. Bir keresinde, sahilde, teknesinin üzerinde bir şeylerle uğraşıyordu; belli ki uzun bir sefere hazırlanıyordu. Sordum:

“Kolya, nereye gidiyorsun?”

Kuru bir sesle cevap verdi:

“Kiriya Mehalo,” (bu, Rumca “Ulu Mikail” demektir ve “Yüce Tanrım” anlamında kullanılır) “bir denizciye nereye gideceğini asla sorma. Kaderi ve rüzgârlar onu nereye sürüklerse, oraya gider... Belki Odest’e, Tendrov Adası’na... Ama yıldız-karayel çıkacak olursa, onu Trabzon’a ya da Anadolu’ya götürür, ya da olur a, belki, şu deriden yapılma balıkçı çizmeleriyle denizin dibine, balıkları beslemeye gitmek de gerekebilir.”

İyi bir dersti bu. Ama alışkanlıkların gücünün üstesinden kim gelebilir? Birkaç gün geçti ve gördüm ki, Kolya, teknenin üzerine uskumru ağlarını sermiş, ağındaki bir örümcek gibi emekliyor üzerlerinde, yırtıkları onarıyor. Sordum:

“Ağları nereye atacaksın?”

O eski balıkçı inanışını hatırlattı tekrar bana:

“Sana elli defa öğretilmedim mi ben, denizcilere asla böyle şeyler sorulmaz diye! Laftan anlamaz mısın sen?” Ve ardından, aklına gelen herkese ve her şeye uzun uzun sövmeye başladı. Kuşkusuz pusula ve Aziz Bağışlayıcı Nikolay bu denizci sövgülerinin dışında kalıyordu.

Ve gecenin karanlığında kalmış bu uzak ve derin anının ışığında, ben de ansızın, başka bir onurlu ruhu, Maria’yı sıkboğaz etmekle, haksız, sıkıcı bir sırnaşık durumuna düştüğümü hissettim. Şunları soruyordum ona: Bütün sevdiklerin arasında en ateşli duygularla kimi sevdin? Bana gelene kadar çok kişi sevdin mi? O genç denizcin Giovanni’yi düşünüyor musun hâlâ? Onun için üzülüyor musun?

Ah, şu Rusların kötü alışkanlıkları! Kendisinin ve başkasının ruhunu boyuna gagalama merakı! Lanet olsun! Bu uykusuz ve yalnız geceden önce de karanlıkta utançımdan kızardığım çok olmuştur.

Ertesi gün ona, benim o tatlı “*grekondos*”um Kolya’dan söz ettim, bu yüzden öyle bir neşe, şefkat ve minnetle ısıldadı ki gözleri, pişmanlığımı ve sadakatimi anladığını ve kabul ettiğini gördüm. O andan sonra sırnaşık bir dilenci gibi davranmayı bıraktım.

Bu pişmanlık hikâyesinin onun ta yüreğine işlediğini doğru tahmin etmiştim. Kolya’nın hikâyesi, votka, tütün ve güçlü balık kokusu onu coşturmuştu. Kolya Konstandi, Yura Paratino, Kapitanaki, Panaioti, Vatikioti ve Andrutsaki, Saşka Argiridi, Kumbaruli ve Odesa’da ne kadar Rum Karadeniz balıkçısı varsa, onlarla ilgili anılarımı zorla anlattırdı bana. Ona çeşitli av hikâyelerini, balıkçılığın bütün o inanılmaz tehlikelerini, yiğitlik geleneklerini, denizci efsanelerini, batıl inançlarını, hatta bereketli mersin balığı avından sonraki gürültülü içki âlemlerini anlatırken, beni sonuna kadar dinlemeye hazırды.

“Kutsal ayım benim!” dedi, sımsıkı sarılarak. “Senin şu anlattığın yerlere, Kolya’nın yanına gidelim! İster misin, bugün gidelim?”

Ve ben ona, bizim o günlerin Rusya'sına gidemeyişimizin nedenlerini açıkladığımda, küçük bir kız çocuğu gibi acılı gözyaşlarına boğuldu...

Onun, bir tasarımı hemen uygulamak gibi şaşırtıcı bir yeteneği vardı. Bir balıkçı için hangi eşyaların mutlaka gerekli olduğuna dair uzun uzadıya ve dikkatle sorguladı beni ve aynı gün Kolya'ya, izin verilen ağırlığın tam sınırında, dopdolu bir koli gönderdi. İçinde bedeni sıcak tutacak iki denizci kazağı, farklı kalınlıklarda birkaç yumak İngiliz sicimi, en beceriksiz birinin bile kefal avlayabileceği küçük boyda bir olta, kalkan ve kırlangıç avlamak için orta boy ve mersinbalığı için de en büyük boy oltalar vardı; boşlukları da çikolatalarla doldurmuştu. Kolinin reddedilme ihtimaline karşı önlem olarak, Kolya'nın 1910'da teknesine bindirip Balaklava civarını dolaştırarak gezdirmiş olduğu bir Amerikalının koliyi armağan ettiğine dair bir not yazdı üzerine. Bu koli yüzde doksan dokuz ihtimalle yerine ulaşmayacaktı, ama biz umudumuzu yüzde bir olasılığın gerçekleşmesine bağlamıştık.

VII

Aşk Üzerine Bir İnceleme

Farkındayım sevgili dostum, fazla gevezelik ettim. Ama biraz daha sabret. Bundan sonra daha büyük adımlarla sona doğru ilerleyeceğim.

Ah, sevgilim öyle çok şeyler verdi ki bana, ona olan borcumu asla ödeyemem... Çok zekiydi, her halükârda benden daha zekiydi. Ama zekâsıyla utandırmıyordu beni, baskı altına almıyordu. Hoşgörülü, kimseyi kırmayan, neşeli bir zekâydı bu; hayattaki, insanlardaki, kitaplardaki en önemli, en tipik özellikleri hızla kavrar, kimi zaman gülünç, kimi zaman da dokunaklı yanlarını bulur çıkarırdı; kötü ve aptalca yanlarını ise fark etmezdi bile.

Maria, sanırım, âşık olmak için en doğru seçimdi. Bugünlerde aklıma sık sık nasıl bir düşünce geliyor, biliyor musun? Şöyle düşünüyorum: üreme içgüdüsü, yeryüzünde büyüyen ve hareket eden, tek hücrelilerden tut da Napoléon'a ve Julius Caesar'a kadar bütün canlılarda mevcuttur; ama "aşk" yalnızca insana, yaradılışın bu eşsiz çiçeğine, bu nadide, kusursuz incisine bahşedilmiş gizemli bir armağandır. Ama bu aşk denilen şeye de ne yazık ki sık rastlanmıyor. Bu en arı, en yüce, en adanmış aşka susayan, ama asla bulamayan yetenekli şairler, onu sadece eserlerinde yaşatabiliyorlar.

Görüyorsun ya: bana kalırsa hepimiz hayatımız boyunca hiç ara vermeden düşünüyoruz. Ama insanlık, gerçek filozof olarak sadece on, bilemedin yirmi kişi tanıyor. Hepimiz, küçük bir insan resmi çizebiliriz: Bir yuvarlak, göz yerine iki nokta, ayaklar ve kollar yerine de dört değnek. Milyonlarca ressam bundan biraz daha iyisini çizdiler, bir kısmı ise epeyce daha iyisini... Ama hiç kimse bir Rafael'e, Leonardo da Vinci'ye, Rembrandt'a erişemez. Hangimiz bir şarkının melodisini mırıldanamayız, ya da tek parmakla piyanoda çalamayız? Ama bizim müzikal yeteneklerimizin Beethoven'ın, Mozart'ın veya Wagner'in dehasıyla hiçbir alakası yoktur.

Bazı insanlar, büyük fiziksel güçlerle donanmış olarak yaratılırlar. Başkaları ise öyle güçlü gözlere sahiptirler ki, hiçbir araç kullanmadan, çıplak gözlerle Satürn'ün halkasını bile görürler. Aşk da öyledir. Aşk, gizemine erişilemeyen Tanrı'nın en yüce ve en nadir armağanıdır.

Bir düşünsene; dünyanın yaratılışından beri kaç milyar insan birleşti, hazlara gark oldu, gebe kaldı, çoğaldı ve milyonlarca yıl boyunca bu konularla meşgul oldu? Peki, büyük ve muhteşem bir aşktan söz edildiğini; her tür ıstırabın bütün engellerin ve baştan çıkarmaların, yoldan saptırmaların, yoksulluğun, hastalıkların, kara çalmaların ve uzun ayrılıkların üstesinden gelen, ölümden bile güçlü olan o yüce aşktan söz edildiğini sık sık duydun mu? Ve şunu da söylesem bana hak vermez misin? Bence âşık olma melekesi, insanlığın bütün diğer melekeleri gibi; rutubetli, karanlık, tavlı ve bereketli topraktan yükselen, yukarıya, ebedi semaya ve onun da yukarısına çıkan, sonsuz basamakları olan bir merdiveni temsil eder.

Ne? Sen buna saçmalık mı diyorsun? Seninle tartışmayacağım. Gece yarısı bir meyhanede biriyle otururken saçmalamak da günah sayılmaz zaten! Yalnız sana şunu hatırlatmama izin ver: Öyle zamanlar da oldu ki, insanlık, aşka bulaşmaya başlayan bataklık çamurunun ve pisliğin farkına vararak, ansızın tiksintiyle irkildi ve -kadının

imgesinde de olsa— aşkı tekrar arındırma ve yüceltme girişiminde bulundu. Ortaçağ şövalyeleri güzel bir kadının önünde eğilerek, ona Tanrısal bir varlıkmışçasına saygı gösterdiler. Neredeyse kutsal olan bu şövalye adabı ne yazık ki, giderek yozlaşarak karikatürlere, vodvillere malzeme oldu...

Ama insanlığın gelecekteki kaderini kim bilebilir ki? İnsanlar, şimdiye dek sık sık hayvanlardan da aşağı düzeye düştüler ve zaman zaman da Tanrı mertebesine yükseldiler... Belki de maneviyatın soyluları, aşk tanrısının rahipleri, aşkın şövalyeleri, aşk şairleri, günün birinde yeniden bu dünyaya gelirler ve tertemiz yürekleriyle aşka ibadet ederler...

Basta! Sana gerçek filozoflardan söz etmiştim: On kişi kadar olabilirler. Bana gelince, ben on birinci olmak niyetinde değilim. Hem bilirsin, bu bilgilerden biri, bize büyük bir nezaketle şöyle seslenir: “Sus ki, sana filozof desinler!” Garson, bir şişe beyaz “Bordo” getir bize! Sana sadece şunu söylemek istiyorum, sevgili dostum: o, benim büyüleyici Maria’m, bizzat aşk tanrısı tarafından, özellikle büyük, bahtiyar, iyi, mutlu bir aşk için yaratılmıştı; hem de özenle, dikkatle yaratılmıştı. Ama kader, zaman konusunda küçük bir hata yapmıştı. Keşke Maria bizim otomobilli, kanlı, telaşlı ve gürültülü çağımızda doğacak yerde, insanlığın altın çağında veya çağımızdan birkaç yüzyıl sonra doğsaydı...

Basit, masum ve tıpkı yeni çiçek açmış bir ağacın kokusu gibi tazeydi aşkı. Her yeni buluşmamızda Maria beni tıpkı ilk buluşmamızdaki gibi bahtiyar ve mahcup bir edayla severdi. Sevgisini ifade etmek için kullandığı özel sözleri ve kendine özgü şefkatli tavırları da yoktu. Hiç değişmeyen tek şey, aşkın kaba, dünyevi ayrıntılarını zarafetiyle süslemesiydi.

Evet. Tekrar söyleyeyim: Aşkın en yüksek melekeleri vardı onda.

Ah, insanı kanatlandırıp göklere yükselten aşk duygusu!

Sevgili dostum, belki sen de fark etmişsindir: bu dünyada kaderin adeta özellikle havacılıkla uğraşmaları, çağdaş teknolojinin bu muhteşem ve mağrur zaferinin biricik uygulayıcısı olmaları için seçtiği insanlar vardır. Bu doğuştan kanatlıların yüzleri, burunları kuşlara benzer, açıklanamaz içgüdüleriyle başka insanlardan ayırt edilirler. Bu insanların her iki kulağı da aynı derecede hassastır, beş duyuları dengelidir, güven vericidir; ağırlık merkezleri mesnetlerinin yukarısında bulunan nesneleri kolaylıkla statik bir denge durumuna taşıyabilirler. Bu kuş-insanlar için göklerin her tarafı, yukarısı, aşağısı, ilerisi çok önceden beri açıktır. Oysa cüretkâr, ama havacı olarak doğmamış biri, ilk bin metreye çıktığında tereddüt eder ve bütün cesaretini kaybeder.

Tanıdığım birçok havacıya hatırladıkları ilk düşlerini sordum. Bilirsin, aptallar dışında herkes düşünde bir kez olsun uçmuştur. Ama anlaşılan, havacılar düşlerinde ruhlarının çağrısıyla evlerin üzerinde, bulutlara yakın uçuyorlar. Geleceğin başarısız havacıları ise ilk düşlerinde yeryüzünden güçlkle ayrılıyor, daha çok uzun sıçrayışlar yapıyor-muş gibi uçuyorlar. Aşk da böyle kanatlı bir duygu. Ama ben kendimi aşk konusunda Maria'yla kıyasladığımda, şöyle demek geliyor içimden: onun sırtında kar beyazı, büyük iki kuğu kanadı vardı; oysa ben ancak bir penguen gibi uçuyordum. İlkin, onun beni aşan ve göklere yükselen, manevi üstünlüğünü ve benim yere bağımlı ağırlığımı çok keskin duygularla, hatta acıyla hissediyordum; bu yüzden itiraf etmeliyim ki elimde olmaksızın aptal ve hantaldım, sık sık da kendi kendime öfkeleniyordum. Kuşkusuz bu, erkeklere has bir evhamdı ve kaba, kötü benzerlikler getiriyordu aklıma. Maria ise bazen ölümlülere merhamet eden bir Tanrıça, bazen gladyatörlere ödül olarak verilen bir kadın, bazen de bir seyise ya da bahçıvana âşık bir prenses oluyordu. Ah, her insanın ruhunda, onun belli belirsiz aydınlatılmış dehlizlerinde böyle bir yarım akıllılık, bölük pörçük hissedilen duygular, yarım bir imgelem dolaşır;

bunlar hakkında bir dostunla bile konuşmak utanç vericidir, sarsaklaşırsın konuşmaya kalktığında.

Ama bendeki bütün bu köşelilik kısa zamanda genişliğe bıraktı yerini: öyle tatlı, öyle korumacı, öyle şefkatli, öyle akıllıydı ki Maria, öyle cömert, mütevazı ve içtendi ki! Aşkta da mutluydu hep, hayatı seviyordu ve yaşayan herkese yönelik bu doğal, sıcak iyiliği ruhunu altın haleler gibi sarmalıyordu.

Evet, dostum, bu çok ama pek çok tatlı, eşsiz anı, tekrarlanmayacak artık... Hayatımızın gizli sayfaları kaldı ruhumda. Koca bir kitap bu. Onun anılarının bulunduğu sayfaları çevirirken alev alev yanan zalim bir haz duyuyorum, yaramı deşiyorum adeta. Geri dönmeyecek bir zamanda yaşadığım ve şimdi bana acı veren o güzel, keyifli anlarda yudumladığım aşk şarabımı düşünerek işkence çekiyorum. Sık sık Maria'nın bende hiçbir şeyi kalmadı diye hayıflanıyorum: Ne bir kurdele parçası, ne bir tutam saçı, ne bir kuru çiçeği, ne tarağı, mendili veya herhangi başka bir şeyi... Bazen Maria dalgınlaşır ve bakışları uzaklara daldı... Öyle zamanlarda çok hüznü ama daha da tatlı olurdu.

Ama o zamanlar onun bu küçük armağanlarına soğuk bir realistin ve ciddi bir işadaminin küçümseyen gözleriyle bakıyordum.

Ama ne yaparsın, gene de itiraf etmem gerekir ki –kısa sürmüş olsa da– Maria'nın müşfik ve ihtiraslı, daima mutluluk dolu aşkı, onun içten dokunuşları, sağlıklı neşesi ve adanmışlığı, günden güne yavaş yavaş arttı ve bende öteden beri olan âşığımın karşısında kendimi aşağılama tavrımı köreltti; oysa bu huyum eskiden eziyor ve sınıksız bağlıyordu beni.

Okşamalarını eskiden olduğu gibi aklıkla aramıyordum artık, ama beni okşaması hoşuma gitmiyor değildi. Aşka teslim olmaya meyilli erkeklerin değişmez hikâyesidir bu.

Bir keresinde kendim de anladım bunu; hatta şimşek çakmış gibi, ansızın hissettim. Sıcak ve güzel kokulu bir bahar akşamında Maria'yla birlikte Cours-Pierre-Puget

Caddesi'nin çevresini saran sık ağaçların altında sessizce oturuyorduk. Maria başını omzuma yaslamıştı. Ve bana sımsıkı sarıldıktan sonra, belli ki cpeydir üzerinde düşündüğü ve doğruluğundan emin olduğu düşüncelerini yavaşça fısıldadı:

“Biliyor musun, Mişika... Sanki senden önce hiç kimseyi sevmemişim gibi geliyor bana. Sanki sürekli aşkı aramaktaydım... Bütün o yaşadıklarım aşk değilmiş meğer yanılmışım! Belki de elimde olmadan kendimi aldatmıştım... Oysa ben bütün âşıkların hayalini kurduğu, ama milyonlarca insan arasından sadece çok az çiftte nasip olan ebedi aşkı bulmuşum.”

Cevap vermedim. Sessizce okşadım saçlarını. Ama yüreğimde beni huzursuz eden bir duygu kıpırdanmıştı. Neydi bu? Özgürlüğüme bir suikast olmasın? Eski, bildik, sıkıcı bir şarkı?

Ah, bencileyin eşek! Aptal, nankör eşek! Şimdi yaban otlarıyla, devedikenleriyle beslen işte, dikenleri de ekşi gözyaşlarıyla yıka! Zamanın tekerleğini durduramazsın, geri döndüremezsın!

VIII

Madam Durant

Zamanın akışıyla birlikte olaylar da yavaş yavaş geçer gider ve farkında olmadan her şeye alışılır. Kendimi çoktandır neredeyse Maria'nın kocası gibi hissediyordum. O, otelde benim yanımda olduğunda, ikimiz de sık sık aynı şeyleri düşündüğümüzü fark ediyorduk, aynı kelimeyi aynı anda söylediğimiz de çok oluyordu. Ortak alışkanlıklarımız vardı ve aynı şeylerden haz alıyorduk.

Pencereleri lombarlara benzeyen alçak tavanlı geniş odamı gemi kamarasına benzetmiştim: Duvara büyük bir barometre, bir cankurtaran simidi ve bir de can yeleği asmıştım; pencerenin pervazına otuz iki aralıklı bir pusula resmi çiziliydi. Tavana da keten bezinden bir hamak (bir denizci yatağı!) asmıştım. Bu hamak Maria'nın çok hoşuna gitmişti. Ancak itiraf etmeliyim ki, onun denizcilere karşı zaafı, kendimi bana acı veren düşüncelere kaptırmama neden oluyor ve büyük bir kıskançlık duyuyordum. İşte o zaman ne yapıp edip bu düşüncelerden kurtulmaya çalışıyordum.

Zamanla ona gereksiz sorular yöneltmemek gerektiğini öğrendim. Sonunda bunu bir kural, bir incelik, bir bilgelik ve karşılıklı güven duygusu olarak benimsedim. Evet, kendi halimi hor görerek ve gülerek oldukça yaygın bir Rus geleneği geliyordu aklıma: Kadın ve erkek, başları bağlanıp düğün tacını giymeden önce, ister gerçek olsun ister hayali, eski aşk günahlarıyla ilgili günlüklerini birbirlerine okur ya da sözlü itiraflarda bulunurlar. Bütün bunlar zaman geçtikçe (bir yıla varmadan), birbirlerini merhametsizce kırıp parça-

lamaları için gayet yıkıcı birer malzeme haline gelir.

Daha önce Maria hakkında çok az şey biliyordum, ama bu sıradan hayat bana onun varlığındaki bazı gizemli derinliklere inmemi, onları tanımamı sağlıyordu –özgür, arı, mağrur ve iyi yürekliydi: Ruhunun ateşli mi yoksa mesafeli mi olduğunu tam olarak kestiremiyordum. Bu muhteşem kadının parıltısını ancak bir fotoğraf makinesinin anlık flaşıyla karşılaştırabilirim.

Ne kadar da aptaldım! Kimi zaman sabaha kadar benimle oturuyor olsa da, benimle uyumayı asla kabul etmediği için gücenirdim Maria'ya. Bir defasında “Ferah bir kafayla çalışmak için dinlenmem gerek,” demişti. Ve bir başka defa da davetime cevap bile vermemişti. Gülümsemiş, alabildiğine şefkatle beni öpmüş ve “onun tatlı, kocaman ayısı” olduğumu söyledikten sonra çıkıp gitmişti; merdivenlerden hızla inerken duyduğum topuklarının tıkırtısı ile baş başa bırakmıştı beni. Öyle hızlıydı ki, otomobile binmeden onu uğurlayabilmek için arkasından zor yetişmiştim.

Uzun, mutlu bir gecenin ardından gelen bir başka sabahı da anımsıyorum... Fabrikaya dönmem gerekiyordu, ama umursamazca şöyle demiştim:

“Ruhum benim, ikimiz birlikteyken çok mutluyuz. Ne olur gecemizi yirmi dört saat daha uzatalım...”

“Ya işin?”

“İşe gitmem şart değil. Şimdi dışarı çıkıp, bacağım ağrıyor, ya da ayağım çıktı diye bir telgraf çekebilirim...”

Ağır ağır ve ciddiyle salladı başını:

“Neden doğruyu söylemiyorsun? Sadece ödlekler ve çalışmamak için bahaneler arayan tembeller yalan söyler. Olduğundan başka davranmak sana yakışmıyor, koca Mişika'm benim.”

“Şakacıktan olsa da mı yakışmıyor?”

“Şakacıktan olsa da yakışmıyor...”

Bu ahlak dersi biraz canımı sıktığından, ona aşırı bir sertlikle itiraz ettim. “Tuhaf. Demek ki kendi bedenime, zamanıma, düşüncelerime, arzularıma sahip değilim. Öyle mi?”

“Aksine, hepsine de tam anlamıyla sahipsin. Ama ancak bağılı olmadığın sürece...”

“Sözleşmeyle mi?” diye sordum, bir gülümsemeyle...

“Hayır. Sadece sözlerle.”

Doğrusunu söylemek gerekirse, lafı daha fazla uzatmak işime gelmedi. Ama onun haklı olduğunun farkındaydım ve bu yüzden öfkelenip, en saçma cevabı verdim.

“Ama kendi sözümün sahibi değil miyim ben? İster tutarım onu, ister bozarım.”

Cevap vermedi. Ellerini dizinin üzerine koydu, başını eğdi. Birkaç saniye sürdü sessizliği... İşte o zor geçen saniyelerde buruk bir acı ve hafif bir suçluluk duyarak kendimden tiksindim ve içimden şöyle dedim: “Gerçek bir erkek ol, önünde diz çök, bacaklarına sarıl, büyüleyici sıcak ellerini defalarca öperek af dile! Aptalca kabalığını unuttur!”

Ama kahrolası bir gurur, cesur insanların bile suçlarını ve hatalarını açıkça itiraf etmelerini sık sık engelleyen ahmakça bir inat yüzünden bunu yapmadım! Çoğu zaman güçlü, akıllı ve sarsılmaz görünen kişiler, ama en çok da çocuklar ve Rus entelektüelleri, özellikle de Rus siyasetçileri bu sahte utancın, yalancı özgüvenin ceremesini çekerler. Sinirlerimin ve kaslarımın gerildiği, neredeyse onun ayaklarına atılacağım anlar da oluyordu, ama ansızın kederli bir düşünce dolduruyordu zihnimi: “Hayır, çok geç artık! Bunu yapmakta geciktim, daha önce yapmalıydım. Eğer uzun bir aradan sonra yaparsam, doğal olmaz, sahte ve utandırıcı olur!”

Ama Maria, benim güzeller güzeli, iyi kalpli Maria'm hemen anladı benim tereddütlerimi ve beni huzursuz eden düşüncelerimi. Kalktı, ellerini omuzlarıma koydu ve o yumuşak, tertemiz bakışlı gözleriyle gözlerimin içine baktı.

“Sevgili Mişika, birbirimize küsüp suratımızı asmayalım. Bağışla beni. Sana ahlak dersi vermeye kalkmakla hata ettim. Kuşkusuz bu davranış bir kadına yakışmaz. Öp beni, Mişika; hemen öp beni ve bütün bunları unutalım. Ben kendimi ve zamanımı sana adamaya hazırım. Bugün, yarın ve ebediyen seninim.”

Tatlılık ve içtenlikle barıştık. Ama artık, bu geceyi yirmi dört saat uzatma ve fabrikaya bir telgraf çekme isteği kalmamıştı içimde. Maria beni tren istasyonuna götürdü ve orada, iki iyi dost ve mutlu âşık olarak ayrıldık.

Büyük ve derin bir yaranın kabuğunu kaldırırsan orası daha uzun süre yanar. Bir hafta boyunca bu sevimsiz, acı düşünceler, bana huzur vermedi. Ruslara has bu ruh halinin üzerini örten perdeyi çok kaba bir şekilde sıyrıvermiş ve iç karartan yüzünü ortaya çıkarmıştım. Hem de zeki ve çekici bir Avrupalı kadının karşısında! Zira biz sorumluluğa ve verilmiş sözlere aldırmayız; sorumluluk gerektiren yükümlülüklerimizden sıyrılmak için hiçbir fırsatı kaçırmayız, işten kaytarmaya eğilimliyiz ve en önemlisi de, kötü alışkanlıklarımızı hiçbir gereği olmadan, umursamadan her yere sokmaya kalkarız. Bunu yaparken de yerleşmiş kültürleri, bilimin zaferini, uygarlığın üstünlüğünü küstahça yok sayarız... Ruslara özgü o nihilizmi, anarşiyi, bireyciliği, benmerkezciliği, hastalıklı ateizmi ve “*ogarki*” adı verilen serbest aşka, mülklere zorla müdahaleye kadar varan şekilsiz süper insan hayalimizi besleyen kökler de orada değil mi? Rus manevi dünyasının işte bu karanlık yüzü değil mi, ta Yemelko’nun zamanından Hlestakov’a kadar düzenbaz Rus nihilizminin böyle muhteşem çiçeklenmesi için bereketli bir toprak yaratan?¹⁰ Ayyaş devlet memurları, ya da o eski zamanların on dördüncü dereceden en alt basamaktaki memurları olan bekçiler, borçlarını ödemedikleri için meyhaneden kovulduklarında meyhanecileri büyük bir olasılıkla şöyle tehdit ederlerdi: “Hele bir durun! Size haddinizi bildireceğim! Kiminle âşık attığınızı bilmiyorsunuz siz!”

Şimdi anlıyor musun, sevgili dostum, onca gün boyunca o aptalca sözlerimi hatırlayarak nasıl da kıvrandım durdum: “İster tutarım sözümü, ister bozarım...” demiştim, oysa verilen her söz şeref sözü değil midir?

Cumartesi iş çıkışında Maria beni görmek için fabri-

10 Yemelyan Pugaçov (1740-1775): II. Katerina dönemindeki büyük köylü ayaklanmasının lideri. İvan Aleksandroviç Hlestakov: Gogol’ün *Müfettiş*’inden bir karakter.

kaya geldi. Daha önce de yapardı bunu. Küçük ama hızlı ve şık bir Peugeot'su vardı ve iyi bir şofördü, mükemmel araba kullanıyordu. Birlikte arabayla çıkarken, fabrikanın girişinde müdürle karşılaştık, şapkasını çıkararak Maria'yı saygıyla selamladı. Maria da başıyla dostça selam verip ona bir öpücük gönderdi ve derhal üçüncü vitese geçti.

Otomobilde yanında değil de arka koltukta oturmayı seviyordum. Kendinden emin, usta bir sürücü olduğunu gösteren hareketleri hoşuma gidiyordu. Önümüzde bomboş uzanan yola çıktık, arabanın fark edilmez ritmine teslim olduk. Maria düzgün sırtını hafifçe eğmişti. Nihayet trafik keşmekeşine girdiğimizde sabırsızlıkla doğruldu ve başını yukarı kaldırıp gözleriyle arabaların arasından sıvışabileceği bir aralık aradı; fırsatını bulunca da başını saldırıya heveslenen genç bir boğa gibi eğerek, neşeyle gaza basıp arabaların arasındaki boşluğa daldı. Onun güzel ensesine dökülen kızıla çalan, dalgali saçlarında güneş ışığının yarattığı altın rengi pırıltıların oynaşmasını izlemek de mutluluk veriyordu bana.

O gün bir de sandal gezintisi yaptık, sonra oteldeki odamda yemek yedik. Maria, saat iki dolaylarında, erkenden çıktı. Vedalaşmak için onu otomobile kadar geçirdim. Ayırılmadan önce pencereden dışarı eğildi ve şöyle dedi:

“Beni dinle, Mişika! Çoktandır bir defa da benim evimde kahvaltı yapalım veya öğle yemeği yiyelim istiyordum. Yarın, saat yarım gibi veya bire doğru gelir misin bana?”

Çok mutlu olmuştum.

“Elbette! Memnuniyetle,” dedim ve ekledim: “Ama ben senin ne adresini biliyorum, ne de...”

Sözümü tamamladı:

“Ne de soyadımı demek istiyorsun, değil mi?”

“Evet.”

“Peki, aklında tut: Adresim şu: 4503 Vallon de l’Oriol. Oraya varınca Madam Durant’ı sorarsın.”

Şaşkınlık içinde, inanmazcasına sordum:

“Demek soyadın Durant?” Herkes bilir ki, Fransa’da en sıradan ve en yaygın soyadı Durant’dır. Bunu saptaya-

bilmek için herhangi bir rehberce bakmak yeterlidir. Güzeller güzeli, eşi bulunmaz Maria'nın soyadı gerçekten böyle sıradan olabilir miydi?

Bu anda, sokak lambasının zayıf ışığında, Maria'nın yüzünün bir anda nasıl ateş basmışçasına kızardığını fark ettim. Fısıldayarak şöyle dedi:

“Hayır, Mişika, hayır. Seni aldatmak istediğimi sanma! Gerçek soyadım Durant değil! Bu, benim için *nom de guerre*.¹¹ Beğenmedin mi?”

“Oh, tatlım; ben seninle ilgili her şeyi beğenirim.”

“Her neyse, er veya geç sana bunu söylemeliydim. Çok eski bir aileden geliyorum ben; eski ve saygın bir aileden... Babam ve dedem amiraldi. Büyük dedem olan ünlü amiralin adı bütün tarih kitaplarında yazılıdır. Biliyorum: benim onurlu atalarım değer veriyor olmam sana gülünç veya tuhaf gelmeyecektir. Ama ben, canım nasıl isterse öyle yaşıyorum ve öyle yaşayacağım ve biliyorum ki, akrabalarım benim bu hayat tarzımı kabul edemezler. Bu nedenle en çok rastlanan ismi seçtim kendime. Şunu da söyleyeyim sana... Ailemden kopmuş olmamın suçlusu ben değilim. Daha çocuk yaşta, beni sevmediğim biriyle nişanladılar; o kişi de beni değil, sadece tenimi ve gençliğimi seviyordu. Benden epeyce yaşlıydı. Doğrusu, ben de onun yüksek mevkiinden, zenginliğinden ve şanlı unvanından etkilenmiştim, ama o zamanlar çok genç ve toydum! Bir hafta sonra kaçtım yanından, hem de dehşet içinde kaçtım... Sana ilk ve son defa yalan söyledim, Mişika –evet, son defa! Ve işte sevgili Ayıcığım! Sana kendime dair her şeyi anlattım! Bu yüzden beni daha mı az seveceksin acaba?”

Farları yaktı ve kornaya bastı.

“Yarın görüşmek üzere, Mişika!” diye cınladı sesi...

11 Takma ad.

IX

Tavus Kuşu

Tam saatinde geldim Maria'ya. Şehrin öbür yakasında az gürültülü ve çok ağaçlı bir semtte yaşıyordu. Yaşlı, kır saçlı, gözünde eski, gümüş çerçeveli gözlükleri olan kapıcı kadın, Madam Durant'ın evinin, üçüncü avludaki konak olduğunu söyledi bana; orada sadece kendisi ve hizmetçileri kalıyordu. Çok geniş olan bu üçüncü avlu, bir belediye bahçesine ya da küçük bir park meydanına benziyordu. Kare şeklindeki avluyu çeviren çitler boyunca kocaman kestane ağaçları yükseliyordu ve bunların arasında kalan boş yerleri de leylaklar, yaseminler ve hanımelleri doldurmuştu. Avlu çakıllarla kaplıydı, orta yerde yuvarlak, yüksek bir çiçek tarhı vardı, tarhın tam ortasına da, çıplak kadın figürü şeklinde zamanla kararmış bir fıskiye yerleştirilmişti. Ağaçların ince yaprakları arasından ressam atölyesine benzer, iki katlı bir yapının kocaman camekânları görölüyordu.

Zili çaldım ve üst kattan hızla inen neşeli ayak seslerini işittim.

Kapıyı Maria açtı. Üzerinde bir ev kıyafeti vardı: rahat, bol, çiçekli bir ipek kimono; giysinin geniş yenleri, sevgilimin o büyüleyici kollarını dirseklerine kadar çıplak bırakıyordu Gülümseyen yüzü mutluluk ve sağlıklı ışıltıyordu. Elimi tuttu.

“Haydi gel, Mişika. Sana hücremi göstereyim.”

Meşeden yapılmış helezoni bir merdivenden üst kata çıktık ve dans salonuna benzeyen yüksek tavanlı ferah bir salona girdik. Tavandan zemine kadar inen ve bütün duva-

rı kaplayan büyük pencereden içeriye temiz hava giriyordu. Salon dingin bir ışıkla aydınlanan bir resim atölyesine benziyordu.

Çok basit döşenmişti içerisi, ama sıradan da değildi. Her şey dışbudak ağacından yapılmıştı: parkeler, pano duvarlar, pencerenin yanındaki çizim masasına benzer kocaman masa, iskemleler... Verniklenmiş dışbudağın tatlı, ferah, biraz da elmaya benzer tanıdık kokusunu hoşnutlukla almıştım... Dışbudak mobilyalar sayesinde, odanın aydınlığı neşeli bir huzur veriyordu insana; zarif, hafifçe sarıya çalan bir ışıktı bu, yayıktan yeni çıkarılmış tereyağı veya kovanlardan yeni süzölmüş bal rengine benziyordu.

Girişin sağında, duvarın yanında, koyu yeşilli ve koyu kırmızılı antika bir halıyla, alçak ve geniş bir sedir vardı.

Odada hiçbir süs yoktu. Masada, içinde sadece bir krizantem bulunan porselen bir Japon vazosu vardı. Arkasına siyah kadifeden bir fon yerleştirilmişti. Japonların çiçek sevgisini yansıtan, dikkat dağıtmayan ve göz yormayan o muhteşem tarzları!

Ayrıntılara boğuldun diye yakınma, eski dostum. Ah! Orada, o harika atölyede mutlu olmamı engelleyen ve beni hayattan koparan umutsuz bir acıya kapıldım. Hiç kuşkusuz bu sadece benim suçumdu.

Yüzümü, hemen arkamdaki duvara çevirdiğimde çok şaşırdım. Karşımda, dışbudak ağacından yapılma pano duvarı tamamen örten, olağanüstü büyüklükte muhteşem bir tavus kuşu duruyordu. Parlak, rengârenk kuyruğunu alabildiğine açmıştı. İlk onun, ölçü ve güzellik bakımından nadir bulunan türden, doldurulmuş bir hayvan olduğunu sandım, sonra da usta elden çıkmış mükemmel bir yağlıboya tablo olduğunu düşündüm. Ancak biraz daha yaklaştığımda, muhteşem bir el işlemesi olduğunu fark edip şaşkınlığa düştüm. Açık portakal rengi bir Şam dokuması üzerine ipek ibrişimlerle işlenmiş, yeşil ve mavinin her tonunda, renkten renge ustalıkla geçilmiş zarif bir el işiydi bu...

İçtenlikle söyledim duyduğum hazzı: “Ne büyüleyici bir şey bu! Bir el işlemesi değil, gerçek bir sanat yaratısı! Kimin eseri bu?

Yapmacık bir utangaçlıkla hafif bir reverans yaparak cevap verdi:

“Bendenizin, basit ve itaatkâr hizmetkârınızın, aziz efendim.”

Sonra da sordu:

“Gerçekten beğendin mi işlemeyi, Mişika?”

“Hem de öyle beğendim ki! Bizde, Rusya’da da çok usta işi altın ve ipek işlemler vardır, ama böyle bir şeyi hayal bile edemezdim!”

“Doğru mu söylüyorsun? Çok mutlu ettin, gururlandırdın beni. O tavus kuşu artık senindir. Alabilirsin.”

O tatlı ellerini öptüm birbiri ardınca ve kararlı bir şekilde armağanı reddettim:

“Ah, Mariacığım, bu hediye krallara layık! Senin bu eserinin yeri, ya bir goblen sergisi, ya da kraliyet sarayıdır... Benim geçici olarak kaldığım barakam ya da otel odam değil...”

Maria’ya, Müslümanların yaşadığı Doğu ülkelerinde bir zamanlar ve belki şimdi de hâlâ uygulanan önemli bir gelenekten söz ettim. Bir eve davet edilen konuk evde herhangi bir şeye, örneğin bir tabağa, çömleğe, halıya ya da bir silaha beğenerek dokunacak olursa bu eşya ona hediye olarak sunulurdu.

Maria ellerini çırpı.

“İşte görüyorsun ya, Mişika! O tavus kuşunu beğendinse, alman gerekiyor!”

Ben sözlerime devam ettim:

“Ama Avrupalılar, vahşi halklara uygarlık ve kültür götürmenin kendi misyonları olduğuna inanan Avrupalılar da, bu cömert âdeti çok geçmeden öğrendiler ve bu erdemli konukseverlik geleneğini kötüye kullanmaya başladılar. Bir Müslümanın evine gittiklerinde kasten beğendikleri eşyaya dokunuyorlardı, ta ki ev sahibi büyük büyük dede-

leri tarafından toplanmış olan, en iyi, en değerli bir yığın eşyayı önlerine serene kadar... Müslümanlar kaşlarını çatıyor, homurdanıyor ve her geçen gün yoksullaşıyorlardı, ama geleneklerine sadıktılar, 'âdet' dedikleri bu yazılmamış yasayı ihlal edemiyorlardı. O zaman, onlara acıyan, ünlü ve bilge bir molla onlara yardım etmeye karar verdi.

“‘Kuran’da şöyle yazar,’ dedi Hacı: ‘Yeryüzündeki her şeyin bir sınırı ve sonu vardır, sonsuzluk sadece Allah’a mahsustur. Bu yüzden, konukseverliğin de bir sınırı olmalı... Bir konuk can düşmanının evine gelse bile, ev sahibinden üstün sayılır ve bir akrabadan daha da yakın bir dosttur, adeta kutsaldır. Ama senin sahip olduğun şeylere el atarken sınırını aşacak olursa, konukseverlik yasasını da çiğnemiş olur. Düşman, bundan sonra gene tekrar düşman sayılır ve ona nasıl muamele edeceğin de sana bağlıdır. Hem zaten senin cömertliğini ve eski bir geleneğe bağlılığını istismar ederek evindeki eşyaları toplayan, ve de aslında seni eşek yerine koyan açgözlü ve saygısız biri de düşmanın değil midir?’

“Peygamberin sadık oğulları, bu dersi yürekten öğrendiler. Eski yasaya itaat eden ev sahibi, konuğunun önüne onun hoşuna giden her şeyi koyduğunda, o da bunları memnuniyetle toplayıp evden ayrılırken, onu saygıyla kapının önüne kadar geçiriyor ve iyi yolculuklar diliyor, ama kısa süre sonra atına atlıyor ve açgözlü konuğun peşine düşüyor, başkalarının arazisinde, bazen de hemen bitişikteki komşunun tarlasında yetişiyordu ona; o zaman hırsızın her şeyini alıyordu elinden, ceplerini bile ters çevirip, az da olsa, değerli en küçük şeyi bile almayı unutmuyordu. İşte, görüyorsun ya, Maria: cömertliği yanlış anlamak nelere mal oluyor.”

Maria güldü:

“Bu eğlenceli mesel için teşekkür ederim.”

Ama sonra, nemli kara gözleri ciddileşti. Tıpkı dört ay önce, *Hôtel de Port*'taki odamda, tanıştığımız gün ellerini omuzlarıma koyduğu zaman olduğu gibi... Dudakları

yüzüme öyle yakındı ki, tatlı nefesini duyuyordum; az önce bir yaban gülü çiğnemiş olmalıydı. Dedi ki:

“İspanya’da da buna benzer bir âdet vardır. Orada, konuk gelir gelmez ev sahibi ona şöyle der: ‘İşte benim mütevazı evim. Rica ederim, bu mübarek andan itibaren onu kendi eviniz sayın ve keyfinizce, istediğiniz şekilde davranın.’”

Ve coşkuyla devam etti:

“Tatlı, sevgili Mişika’m, canım ayıcığım benim! Bütün ruhumla, sana adanmış olan bütün yüreğimle, bir İspanyol ev sahibinin o sözlerini tekrar ediyorum karşında. Burası senin evin; içindeki her şey sana ait: tavus kuşu da senin, ben de seninim, bütün zamanım sana ait ve bütün ilgimi de sana adıyorum.”

Kirpiklerini ağır ağır indirirken sessizce ekledi:

“Mişika, sana hem utanarak hem de mutluluk duyarak itiraf ederim ki, bugünlerde gitgide daha sık şunu hissediyorum; ben sanki bütün hayatım boyunca seni, bir tek seni arıyormuşum da nihayet bulmuşum... Ah, uzaklarda, çok uzaklarda kalmış, zaman zaman parıltısıyla göz alan bir erkek ‘ideası’ hakkında boş gevezelikten başka bir şey değil bu. Nasıl bir ‘idealsın’ sen, sevgili ayıcığım benim? Hantalsın, ağırsın, badi badi yürüyorsun, postun kızıla çalıyor. Seni fabrikada ilk gördüğümde şöyle düşündüm: ‘İşte, evcilleştirilecek kocaman bir hayvan...’ Bu güzel hayvanımın ne zaman benim efendim haline geldiğini, bunun nasıl olduğunu kendim de hatırlamıyorum. Lütfen, Mişika; burada istediğin kadar yaşa. Özgürlüğünü sınırlamıyorum; ne zaman istersen, o denizci kamaramıza tekrar dönebiliriz.”

“Maria! Nerede kaldı senin mağrur, müşkülpesent yalnızlığın? Mutlak özgürlüğün? Burun buruna yaşamaya duyduğun tiksinti?”

Hafifçe gülümsedi, ama cevap vermedi.

“Öp beni, Mişika; sonra da bir şeyler atıştırırım. Benim Ingrid’in ayak seslerini işitiyorum.”

Gerçekten de sürgülü kapı açıldı ve bir kadın bizi eğilerek selamladı.

Maria'nın mutfağı küçük ve aydınlıktı, gösterişsiz bir yerdi, ama yemek çok lezzetliydi, şarap da iyiydi. Ingrid, sessizce hizmet ediyordu bize –son derece tuhaf ve gizemli biriydi bu kadın, adına bakılırsa belli ki Norveç, İsveç ya da Finlandiya gibi kuzeydeki bir ülkeden gelmişti... Sarı saçlıydı, olağanüstü düzgün bir teni vardı. Yüzü ve bedeni iki farklı insana aitti sanki. Maria'ya baktığında mavi gözleri garip bir şekilde iyilikle doluyor, güzelleşiyordu; yüce Tanrısına aşkla bağlı bir melek gibi... Ama bana baktığında, sanki zehirli bir yılan veya kudurmuş, gazap dolu, genç bir cadı dikiyordu gözlerini üzerime. Belki de bana öyle geliyordu. Ama bu izlenim bende çok uzun bir süre kaldı –hatta hiç kaybolmadı diyebilirim. Şu kadarını söylemek yeterli: bundan sonra arkamda durduğunu hissettiğim her defasında elimde olmaksızın, hızla dönüp bakmak gereğini duyacaktım; tıpkı sessizce, belli etmeden ayakaltında dolaşan korkak bir ite değmekten kaçınıyormuş gibi bir duygu vardı içimde.

Ingrid'in bir anlığına mutfaktan çıkmasını fırsat bilip Maria'ya sordum:

“Nereden buldun bu tuhaf kadını?” Ve sonra da sözlerime pişman oldum: “Bağışla, Maria; gene soru soruyorum...”

Bir saniyelğine gözlerini kapadı ve bana öyle geldi ki, kederle salladı başını. Belki de hafifçe iç çekmişti...

“Hayır, Mişika. Soru sormanı istemediğim zamanlar geçti. Şimdi istediğini sor bana; açıkça cevap vereceğim. Hassasiyetine inanıyorum. Ingrid'i nereden bulduğumu söyleyeceğim; ama önce sen söyle: bir başkasının sırrını açmak uygun mudur sana göre?”

“O halde, boş ver, bir şey anlatma Maria... ”

“Neyse, önemi yok. Arjantin'deki bir genelevden çıkardım onu.”

Ne diyeceğimi bilemedim. Sustum. Ingrid odaya gir-

diğinde kendisi hakkında konuştuğumuzu anlamıştı; tiksinti dolu şahmeran bakışlarını dikti üzerime...

Ama gene de, kahvaltımız neşeli bitti. Ingrid şampanya doldurdu kadehlerimizde. Maria ansızın sordu:

“Bu içkiyi çok mu seviyorsun?”

Bağımlısı olmadığımı söyledim. “Canım çektiğinde bir iki kadeh içmekten hoşlanırım, ama çok fazla da önemsemem.

“Beni dinle, Mişika; sana küçük bir itirafta bulunmalıyım. O tombulca, iyi yürekli İspanyol kadının lokantasında seninle teklifsizcesine tanıştığım anı hatırladıkça hâlâ utanıyorum. Lokantanın sahibesi bile kıpkırmızı olmuştu beni öyle görünce; gerçi zaten sık sık kızarır ya! Teklifsiz bir kadın gibi görünmüş olabilirim, ama suçlu değilim. Biliyorsun, Marsilya’da sadece bir tek Rus lokantası vardı. Artık o da yok; battı ve kayboldu. Bir defasında, uzun yıllar Rusya’da yaşamış, orayı çok seven ve çok iyi Rusça bilen bir tanıdığım la bu lokantaya gitmiştim. Ahbabım zeki ve iyi bir adamdı, ama çok şakacı ve insanları şaşırtmayı da seven biriydi. Oysa ben, itiraf edeyim, şakadan pek anlamam.

“Sözünü ettiğim ahabım, lokantada oturduğumuz sırada bana birçok konu hakkında bilgi verdi. Ben lokantada hizmet eden iri yapılı garson kadınların sanki saraylı larmış gibi ağırbaşlı olduklarını ve müşterilere soğuk davrandıklarını fark ettiğimi söyledim. Bazen müşterilerin masalarına oturuyor ve onlarla şarap içiyorlardı. ‘Bu asil tavırlı kadınlar da kim?’ diye sordum. Meğer bu kadınlar eski Rus aristokrat ailelerinden geliyorlarmış, en önemsizi bile belki eskiden bir baronesmiş; diğerleri de ya kontes ya prenses... Sonra kıvrıkcık saçlı, yeleklerinin önü altın işlemeli, kısa boylu birkaç kişi ortaya çıktı ve dans edip şarkı söylediler. Rehberim bu şarkılardan birini Fransızcaya çevirdi. Rus Boyarlarının şampanya ve içki olmadan yaşamayacaklarından ve Çingene şarkıları işitmeyecek olurlarsa, hasretten öleceklerinden söz ediliyordu bu şarkıda. Bu doğru mu Mişika?”

“Tabii ki doğru değil.”

“Ama ben aptal gibi inandım buna. Böylece sizin oralarda, Rus aristokratları için hayatın anlamının sadece bundan ibaret olduğunu sandım. Ne aptalım, değil mi Mişika? Hadi, yeni evimize içelim şimdi!”

Şakayla dedim ki:

“Evliliğimize!”

Kadehinden bir yudum içti ve cevap verdi:

“Kadeh kaldırıp içmeyeceğim tek dilek budur!”

X Flamingo

Maria kahvaltıdan sonra bana evini gezdirdi. Eski mi eski bir atasözü vardır: “Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.” Bunu şöyle söylemek de pekâlâ mümkün: “Bana evini göster, alışkanlıklarını ve karakterini anlayayım.” Maria’nın odaları, onun sadeliğini, mütevazı zarafetini ve kuraldışı zevkini yansıtıyordu. Her çeşit örtüden, kâğıttan ve biblodan kaçındığı hemen fark ediliyordu.

Önce yatak odasını gösterdi; küçük bembeyaz bir odaydı bu. Beyaz badanalı duvarlar, pencerede beyaz hasır bir perde, kız çocuklarınıninki ya da rahibelerinki gibi beyaz, daracık bir yatak... Yatağın başucunda küçük, siyah bir haç asılıydı. Komodinin üzerinde, yatağın yanında, patilerini kaldırmış, pelüş bir boz ayı.

“Mişika, bunun kim olduğunu biliyor musun?” diye sordu Maria.

“Herhalde ben?”

“Elbette sensin. Gerçekten buna çok benzemiyor musun? Hadi, evi gezmeye devam edelim. Şu duvarda kütüphanem var. İlginç şeyler bulabilirsin orada. Burası da banyomuz. Baksana...”

Kapıyı açtığında, şaşkınlık ve hayranlığımdan ağzım açık kaldı. Burası bir banyo değil, neredeyse geniş bir havuzdu; duvarlarında Hollanda karoları parlıyordu. Havuzun içine dört basamakla iniliyordu. Havada hafif bir mine çiçeği kokusu vardı. Burasının tam krallara layık olduğunu söyledim.

“İnan bana, Mişika’m,” dedi Maria, “kendime hak gördüğüm biricik lüks bu havuz. Ağır fayans küvetlerde, duş altında, ya da mermerle süslenmiş iğrenç banyolarda asla yıkanamıyorum, ne yapayım huyum bu. Bu yüzden de seyahatte iken banyomu çok özlüyorum. –Şimdi de, Mişika, odanı göstereceğim sana; gerçi söyledim ya, bütün ev, içinde canlı veya cansız ne varsa, sana ait!

Güldüm.

“Her halükârda, güzel Ingrid’i kendine ayırabilirsin.”

“Evet,” dedi, “bu kız hiç kimse üzerinde iyi bir izlenim bırakmıyor. Kızda garip bir sabit fikri var. Ziyaretçilerimin ona ve en çok da bana zarar verme niyetiyle gelen düşmanlar veya sinsi casuslar olduklarını sanıyor. Ama o zavallı kız kısa hayatında öyle çok acı çekmiş ki! Bir gün sana anlatırsam, hak vereceksin!”

“İşte senin odan, Mişika,” dedi Maria, bir başka kapıyı açarak.

Çok güzel, çok ferah bir mekândı burası; atölyeden biraz küçüktü, ama buradaki her şey de dışbudak ağacından yapılmıştı; süet kaplı büyük ve geniş bir divan, dışbudak ağacından devasa bir yazı masası... İhtiyacım olabilecek her şey elimin altındaydı; odadaki her şey dikkatle seçilmişti ve çok zarif bir zevkle yerleştirilmişti, hepsi çok değerli olan yazı malzemelerinden, yatağın üstündeki işlemeli ipek pijamalara, masanın üstündeki sigaralara, purolara, sodaya, viskiye kadar, akla gelebilecek her şey vardı.

Onu öptüm.

“Nasıl da iyi ve tatlısın, Maria’m benim.”

“Bunların hepsi senin!” dedi neşeyle. “Evde, ikimizden başka üç kişi daha var, aşçıyı hemen hemen hiç görmezsin, ama istediğin her yemeği pişirmesini söyleyebilirsin. Sonra emekli denizci Vincent; kışın kalorifer dairesinde çalışır, yazın da bahçıvanlık yapar; çok iyi biridir. Dışarıda bir şey yaptırman gerektiğinde onu gönderebilirsin, Marsilya’yı avucunun içi gibi bilir. Gerektiğinde otomobille de ilgilenir; garaj da karşıda zaten. Sen Ingrid’e

aldırma. Bırak suratını buruştursun. Bütün emirlerini hemen yerine getirecektir. Kızgın demiri eliyle tutmasını söylesem, pek hoşnut kalmasa da hiç tereddüt etmeden sarılır ona... İşte, yeni mülkünle tanışmış oldun. Yalnız söylemeyi unuttum: şoför de her zaman hizmetinde ve tabii ki o da ben olacağım. Haydi şimdi benim atölyeye çıkıp kahve içelim.”

Osmanlı işi bir sedir... Alçak, vernikli bir Japon sehpa... Türk usulü hazırlanmış, kırmızı bakır cezveyle sunulan, kokulu ve koyu bir kahve... Mısır sigaralarının baygın kokulu dumanı... Güzeller güzeli sevgilim de ayaklarımın dibinde, halıda oturuyor... Bir an onun tütün tabakalarının üzerine resmedilen türden Doğulu bir sultan olduğumu düşündüm. Duvardaki tavus kuşu parlak gün ışığında olanca ihtişamıyla ıslıl ıslıl ışıldıyor, âdeta ışıktaykıyor...

O zamanlar, bu şaşırtıcı tablonun bakışlarımı neden böyle sık sık üzerine çektiğini ve neden içimde sonsuz bir ilgi uyandırdığını ben de bilmiyordum... Daha sonra nedenini öğrendim...

Maria’yla konuşuyordum:

“Tuhaf şey, neden şu yeryüzünün efendilerinden hiç-biri kendine iktidarlarının sembolü olarak tavus kuşunu seçmemiş?” dedim. “Ben bundan daha göz alıcı bir arma düşünemiyorum. Bir baksana: büyük bir tacı andıran kuyruğunda yüzlerce göz var; bunlar, fethedilen ülkelerin çokluğunu gösteren birer simge yerine geçebilir. Göz alabildiğine sancaklar, dize getirilmiş halkları hiç sarsılmayan gücüyle yöneteceğini gösteren semboller... Hükümdarın ağır ve mağrur hareketleri sırasında kaftanı yerlere sürünüyor... Krallara layık bir görünüm bu...”

Maria, yüzünde bir gülümsemeyle beni dinliyordu. Sonra şöyle dedi:

“Bence, Mişika, krallar, imparatorlar kendilerine arma seçerlerken bunların güzelliğine değil, içlerinde yansıttıkları erdemlere bakıyorlar. Örneğin kartal, kuşların kralı sayı-

lır, aslan da ormanların... Fil, bilgelik ve güç simgesidir. Güneş yeryüzünü aydınlatıyor ve bereket dağıtıyor. Leylak, saflığın, temizliğin sembolü –kralın yüreği gibi. Horoz her zaman neşeli, her zaman aşk dolu, her zaman savaşmaya hazırdır ve doğayla ilgili sezgileri güçlüdür. Oysa tavus kuşunun, büyüleyici güzelliğinden başka hiçbir şeyi yok. Mağrur, evhamlı, aptal, gösteriş düşkünü, ödlekle ve güvenilirmez bir yaratık! Üstelik sesi de çok tiz ve rahatsız edici!”

İtiraz ettim:

“Ama bütün kraliyet törenlerinde kakım kürkünden kaftan giyiliyor. Bilirsin, kan dökmeye bayılan yırtıcı kurnaz bir hayvandır.”

“Biliyorum. Hakkında bir halk masalı olması boşuna değil... Dediklerine göre, beyaz kürkünün temizliğinden gurur duymış, uyumadığı veya hırsızlık yapmadığı zamanlarda durmaksızın onu temizlemekle uğraşır ve kürkündeki bir lekeyi temizleyemezse kederinden ölmüş. Bu yüzden, eski zamanlardan kalma hermin kaftanlarda şöyle bir yazı okumak mümkündür: ‘Kirlenmektense ölüm evladır.’ Beyaz leylak da benzer şekilde ruhun arılığını temsil eder...”

“Peki, Mişika, tavus kuşunun birçok güney ülkesinde mutsuzluk ve keder getiren bir kuş sayıldığını biliyor muydun?”

“Hayır, bunu duymamıştım. Sanırım bu saçma bir batıl inançtan ibaret...”

“Bence de.”

Kahvemizi içiyor, tatlı tatlı sohbet ediyorduk. Ama aslında ben sürekli tavus kuşuna bakıyordum; bu sanat eseriyle aramda tuhaf, bilinmez bir ilişki vardı sanki.

Maria sordu:

“Sen tavus kuşunu çok sevdin galiba? Beğendiğine çok memnun oldum. Yarın yeni bir işlemeye başlayacağım. Ne yapacağımı söyleyeyim mi? Bir düşün: küçük bir bataklık, sazlar ve nergisler... Uzaklarda gün doğuyor, bataklığın üzerinde de birkaç flamingo, her biri farklı poz-

larda. Biri tek ayak üzerinde duruyor, diğeri gagasını suya eğmiş, üçüncüsü başını geriye çevirmiş, dördüncüsü kanatlarını alabildiğine açmış, sanki uçmaya hazırlanıyor... Bütün bunlar beliriyor şimdi gözlerimin önünde. Sadece bu iş için gerekli olan farklı renklerdeki ibrişimleri bulamamaktan korkuyorum. Flamingoların olağanüstü büyüleyici renkte tüyleri var: Tamamen kendilerine özgü bir renk: ne pembe, ne de kırmızı... Ayrıca bu rengin beyaza geçişini resimde gerçekleştirmek de çok güç... Böyle ayrıntıları kimse bilmez; bir tek doğa bilir.”

“Belli ki sanatını seviyorsun. Herhalde büyük bir mutluluk bu!”

“Evet, büyük bir mutluluk. Ama benim yaptığım tam anlamıyla sanat sayılmaz, ancak yarı-sanat diye nitelendirilebilir, bu yüzden de kıskançlık ve imrenme duygusundan uzaktır...”

O zaman sordum:

“Maria, bazen, benim özenli davranacağıma güvenerek sana soru sormama büyük bir hoşgörülle izin veriyorsun ya... Bundan cesaret alarak soruyorum: bu harika el işlerinden çok mu yaptın?”

“Doğrusu tam olarak anımsamıyorum. Elli kadar galiba.”

“Herhalde kopyalarını da yapıyorsundur?”

“Hayır. Aynı şeyi tekrar yapamam. Sıkılırım. Bu işin en hoş tarafı, üzerinde çalışacağım konuyu bulup onun üzerinde düşünmek.”

“Peki tabloyu bitirdikten sonra ondan ayrılmak zor gelmiyor mu sana?”

“Hayır, hiç zor gelmiyor. Sadece onların değerini bilecek kişilerin ellerine geçmesini istiyorum. Ama doğrusu, bir süre geçtikten sonra eserimi başka birinin elinde gördüğümde, için için hüznlendiğimi de itiraf etmeliyim. Bana sanki uzun zaman önce göçüp gitmiş, iyi bir dostumun portresini göstermişler gibi geliyor.”

Başımı salladım.

“İnsanın dostu olması da büyük bir mutluluk. Ben, insanın birden fazla dostu olabileceğine inanmam. Maria, demek tablolarını elli kişiye dağıtmışsın; o halde kaç dostun var senin?”

“Dostlarım mı? Rahatsızlık duymadan görüştüğüm ve özel sohbetlerden çok işlerimle ilgili konuları konuştuğum üç-dört kişi var. Ama gerçek dostum, sadece bir kişi ve o da sensin. Bu tablolara gelince; onları nadir eserler satan Paris’teki ünlü bir dükkâna gönderiyorum; onlar da itiraf etmeliyim ki iyi bir fiyat ödüyorlar. Böyle el işlerini bir tek ben yapabiliyorum. Başka kimse yok. Her eserimi satın alan zengin Amerikalı bir firma var. Gönderdiğim dükkân büyük bir komisyon almıyor. İşte, her şeyi itiraf ettim sana.”

Maria’nın son sözleri pek de hoşuma gitmedi. İki şeyin birbiriyle pek örtüşmediğini ilk bakışta hemen anlamamıştım. Bir yanda, Maria’nın hayat tarzı: bu güzel köşkü, hizmetinde çalışan üç kişi, sayıca az olmalarına rağmen nadir güzellikteki pahalı mobilyalar, Paris’ten gelme elbiseler ve bolca para harcamalar... Diğer yanda ise, atlas dokumalar üzerine çok yavaş ve zorlu bir şekilde el emeğiyle ipek işlemler yapması. Bunlar ne kazandırabilir ki? Belki ayda bin, ya da cömert davranırsak, iki bin frank...

Hayır, bu düşünce o anda aklımdan geçmemiştii.

Bu “elişi” sözcüğü, bana çok sıradan, gündelik, acıma uyandıran, terzilere ve kapıcılara uygun bir kelime gibi görünmüştü. Ve Maria’ya olan aşkımla sanki puslanmış, daralmış ve renklerini kaybetmişti.

Yeni, beklenmedik ve güzel mi güzel sevgilimin adını henüz bilmezken, onu kâh uluslararası bir casus, kâh tatil yerlerinde görülen türden bir “denizkızı,” kâh bir kaçakçı, kâh fantastik bir Messalina gibi gördüğüm sırada, içimde beni ürperten erkeksi duygular, kendini beğenmişlik ve gurur kıpırdanmaya başlamıştı. Bu sırada ona hiçbir harcamaya yaptırmamaya çalışıyor, tersine, cömertliğimi ve tedbirliliğimi göstermek için çırpınıyordum.

Ama Şimdi, onun kendi el emeğiyle hayatını kazanan, iŐledięi nakıŐlarla yaşayan bir kadın olduğu ortaya çıkmıştı... Belki de iğnesi, sık sık işaret parmağının ucuna batıyordu. Daha önce fark etmiş miydim bunu? Diyeceğim, kendimi hayal kırıklığına uęramıŐ hissediyordum. Gizemli, biraz da lm, ama en önemlisi zengin ve nüfuzlu bir kadınla ilişkim bir anda çalıŐma odasında dikiŐ makinesi başında çalışan biriyle geçirdiğim bir gönül macerasına dönüŐmüŐtü. Kendimi aldatılmıŐ, adeta soyulup soğana çevrilmiŐ gibi hissediyordum. Tanrım, ne aptaldım o anda –bir hitim. Ah! Biz Ruslar, çok fazla okuruz ama okuduğumuz yazılar üzerinde hiç kafa yormayız, kendimizi okuduğumuz kitapların kahramanı gibi hayal ederiz.

Uzun süre, suratımı asıp sustum. Maria içimden geçenleri anlamıŐ mıydı? Düşüncelerimi okumuŐ muydu? Ellerimi tuttu (ve ben de bu fırsatta göz ucuyla parmağına bakıp, işaret parmağının ucunun pürüzsüz ve yumuşak olduğunu gördüm). Beni kendine doğru çekti ve Şunları söyledi:

“Mişika; senden gizlediğim hiçbir Şey yok ve sen, benimle alay etmeyeceksin. Ben demokrasiye de hayırseverliğe de inanmam. Bildiğim bir tek Şey var: Çevremde a bir insan ya da a bir köpek görürsem, yemek yemeye utanırım. Hatta onların var olduğu düşüncesi bile utandırır beni. İŐlerim iyi yürüyordu, ihtiyaım olandan biraz daha fazlasını kazanıyordum bu sayede. Ama bu parayı boş yere kazandığım düşüncesi daima utandırıyor ve huzursuz ediyordu beni. Bir keresinde aklıma iyi ve makul bir fikir geldi. Kendi harcamalarıma yetecek parayı kazanabilecek kadar çalıŐacaktım ve bu parayı gerçekten ihtiyaım olan Şeylere harcayacaktım. Toplum ve vicdanım arasında böyle bir ilişki kurdum işte. Beni anladın mı, Mişika?”

* * *

Utanmıştım. Ama bu utancın nedeni ve aŐaęılılık düŐüncelerimle ilgili tek kelime söylemedim. Oysa söylemeliydim –kendi idam hkmm için...

Harika bir gün geçirdik. Kocaman, sevimli bir köpek gibi hissediyordum kendimi. Sabahleyin biraz haylazlık yapıyordum, bunun için cezalandırılmayı hak ediyorsam da bağışlanıyordum ve gene de akşama kadar hüzünlü bir tavırla, kuyruğumu sallayarak özür diliyordum... Maria kuşkusuz ruhumdaki bu sıkıntıyı görüyordu ve bana olağüst tatlı ve müşfik davranıyordu.

Gece yarısına kadar benim odamda kaldı. Artık ık-maya hazırlanıyordu ki, ansızın durdu.

“Mişika!” dedi neredeyse mahcup bir tavırla. “Sabaha kadar seninle kalsam bana kızar mısın? Yoksa kovar mısın beni?”

Ve sabahleyin, o henüz uyurken, yüzünde tüyleri beyazlamak üzere olan flamingolardaki gibi, pembe renkli, tarifsiz, tatlı bir gölge gördüm.

XI Doruk

Maria, aralık sonunda Napoli'den bir mektup aldı. Eğitimsiz birinin elinden çıktığı belli, aceleyle ve berbat bir el yazısıyla İtalyanca yazılmış bu mektup, neredeyse kendisiyle ölümüne birbirimize gireceğimiz o yakışıklı Süperkargo Giovanni'nin kız kardeşinden geliyordu. İtalyan kadın, naif ama içli bir ifadeyle, kardeşinin görevli olduğu *Geneva* adlı buharlı geminin Biskay Körfezi'nde batması nedeniyle boğularak öldüğünü bildiriyordu. Giovanni, son seferine çıkarken Madam Durant'ın adresini bırakmış ve ölüm haberini ona da bildirmelerini istemişti.

“Acılı ailemizle birlikte sizin de kardeşimin ruh huzuru için dua etmenizi diliyoruz,” diye bitiyordu mektup. Maria, mektubun metnini bana çevirirken kirpiklerinde gözyaşlarının titrediğini gördüm.

Yaptıklarını benden asla gizlemezdi. Giovanni'nin ailesine epey yüklü bir para gönderdiğini ve merhumun ruhu huzura kavuşsun diye Nostra Dama della Guarda Katedrali'ne bağışta bulunduğunu biliyordum.

Ama merak ettiğim bir şey vardı: Acaba Maria o yakışıklı denizciyi hâlâ unutamamış mıydı? Yoksa ona ve ailesine karşı gösterdiği ilgi, geçmişte kalmış bir mutluluğun anısına duyulan dostça bir minnettarlıktan mı ibaretti?

Ayrıca da erkekler için, bir kadını sevmekten vazgeçmek hiç zor değildir; hatta erkeklerin sık sık eski âşıklarına döndükleri de görülür. Ama eğer kadın sevmeyi bırakırsa, eski aşkına bir daha asla dönmez.

O günlerde kendimi tamamen kontrol altında tutuyordum, ama itiraf edeyim ki eski hastalığım, Maria'nın geçmişine duyduğum o saçma kıskançlık sık sık ele geçiriyordu beni.

“Giovanni, Maria'nın Vallon de l'Oriol'daki adresini biliyordu. Belki de gelmişti buraya. Belki benim o deri divanımda...” Bunları düşünürken gözlerim ateş saçıyor, burun deliklerim şişiyordu öfkeyle. Maria'ya, *Hôtel du Port*'a taşınmak istediğimi söyledim. Memnuniyetle kabul etti: biz bu ani ve ateşli aşka orada kapılmıştık, olağanüstü güzellikte ve yürek yakıcı birçok anımız da orada kalmıştı.

Ama öğrendim ki, kamaraya benzeyen çatı katı odanın bulunduğu otel büyük bir onarımdan geçiyordu. Bu durumda Maria'nın evinde kalmak zorundaydım. Şunu da söylemem gerek ki, Maria bana karşı öyle tatlı, şefkatli ve özenliydi ki, kıskançlığım kısa zamanda geçti.

Hayat bir kez daha taştan yatağında akmaya başladı. Günler geçiyordu. Maria her sabah beni arabayla fabrikaya bırakıyor ve akşamları almaya geliyordu. Kahvaltımı fabrikada yapıyordum.

İş arkadaşlarımla ilişkilerim eskisi gibi iyi ve dostçaydı, ama son zamanlarda bana biraz soğuk davrandıklarını hissediyordum.

Onların sürekli ayartmalarına kapılıp Marsilya'nın sıcak, karanlık köşelerinde eskisi gibi kaygısız serseriliklere, müsrifliklere katılmıyordum artık, odun ateşinde pişmiş *bouillabaisse* yemek için şık ve gürültücü arkadaş çevresiyle Basso'nun lokantasına da gitmiyordum. Tiyatroların, sirklerin, müzelerin ve halk şenliklerinin sıkışık kalabalığında onlarla yürümüyor, hep birlikte gidebileceğimiz yeni ve rahat meyhaneler aramıyordum.

Arkadaşlarım hiç kuşkusuz Maria ile ilişkiimi biliyorlardı, bu da birbirimizden karşılıklı uzaklaşmamıza, yabancılaştırmamıza neden oluyordu.

Zaten her zaman böyle olur, sakın bir aile hayatının mutluluğuna kavuşmak isteyen bir genç adam, bekârlık

günlerinin sıcak ve uyumlu dost çevresinden uzaklaşır. Bunun sonucunda da dost çevresi kendini uzun süre parçalanmış, terk edilmiş hisseder, ta ki yaralar iyileşene, hasarlara alışılabilece kadar. Dışarıdan bakılınca, eski arkadaşlarla buluşmalar hâlâ yürekten görünse de içlerinde, o kaçağa karşı hafif bir kırgınlık vardır. Hatta bekâr hayatının özgürlüğünü gönüllü olarak feda etmiş olan eski dostlarına acırlar. “Ece? Evlilik nasıl gidiyor? Sağlığın, keyfin yerinde mi? Mutlu musun?” gibi sorular gündeme gelir. Ve bu dost gibi görünen, ama içten pazarlıklı, güvenilmez görünüşün arkasında bekârlara has bir kin gizlidir. Bu soruların yanıtı genellikle şöyle olur:

“Bir gün bize beklerim! Karım mükemmel bir insan! Sizlerden o kadar sık söz ediyorum ki, sizi artık tanıyor ve seviyor. İlk fırsatta beklerim. Her zaman sizlere ikram edecek purom, iyi şarabım vardır. Şöminenin karşısında o fırtınalı, haylazlık dolu gençliğimizi yâd edelim birlikte!”

Müzmin bekârlar başlarını sallar, homurdanır, teşekkür ederler ve kurnazca birbirlerine bakarlar: “Acemi bir kocanın bekâr arkadaşları için genç eşlerin nasıl da gönül çelici olduklarını bilmez miyiz!” diye düşünürler kendi kendilerine: kadınları kulüplere ve gemilere (ister savaş gemisi, ister ticaret gemisi, isterse de korsan gemisi olsun) asla almamalı! Ve hele dostlar, dönek arkadaşlarının eşiyle birlikteliğinin resmi olmadığını (yani kilisede, belediyede veya noterde nikâhlanmadıklarını) öğrendiklerinde vaziyet daha da içinden çıkılmaz hal alır. O zaman eski, paslı, çoktandır unutulmuş önyargıların hangi derin kuyulardan gün yüzüne çıkacağını ancak Tanrı bilir...

Meslektaşlarım fabrikadaki barakamda bana ve Maria'ya harika bir yemek verdikleri o gün, bütün bunları hatırladım ve hissettim. İlkin şunu da söylemem gerek: eğer dostlarım kendilerini “yasal bir eşin” arkadaşları olarak görmüş olsalardı, o gün sofrada çok daha fazla içerlerdi. Bir de, eski dostlarımın Maria'ya yaptıkları iltifatlarda, Rus

usulü saçma sapan nedenlerle şerefe kadeh kaldırıışlarında ve şaka yollu zıfâf gecesi dokundurmalarında samimiyet görüntüsünün altında gizli kapaklı bir samimiyetsizlik, gerilim ve yapmacıklık vardı. Oysa ben onların gerçek, alaycı düşüncelerini görüyordum adeta; içlerinden şöyle diyorlardı: “Senin meselen düpedüz maymun iştahlılık. Bir zamanlar güzeller güzeli kızları kucağına oturttuğunu hepimiz görmedik mi? Hepimiz aynı kadehten içmedik mi? Kaderin bir oyunu bu: o kızlardan hiçbirisi şu anda şeref yerinde oturmuyor... Bu kadının bana değil de sana düşmüş olması da kaderin oyunu!” Söylemesi gülünç, bu düşüncedeki bütün erkekler ahmaklık derecesinde hayalpe-resttirler. Bir aristokrat evinde, ya da sarayda görevli her uşak, eğer yaşı elliden fazla değilse, kendi erkeksi erdemlerine yüksek değer biçer ve şöyle düşünceler geçirir aklından: artık fazla beklememe gerek yok. Yakında öyle bir an gelecek ki, bundan önce kimsenin yüzüne bakmaya bile tenezzül etmeyen soylu bir hanımefendi soyunurken bana şöyle diyecek: “Gerçekten, benim sana ait olduğumu bu zamana kadar hiç mi fark etmedin?” *Ruy Blas*¹² bir kahramanlık piyesidir, ama kesinlikle sadece uşaklar için yazılmış olduğu bellidir. En azından uşakların en sevdiği piyestir.

Çoğu erkeğin böyle böbürlenmesi, aşktaki başarıları hakkında uygunsuz ve kaba yalanlar söylemesi, bir yandan kadınların yumuşak başlı ve kolay ikna edildiğine, diğer yandan da erkek olarak dayanılmaz bir çekiciliği bulunduğuna dair kesin bir kanıya sahip olmalarının sonucu değil midir?

Ve böyle bir palavracının kendini aklamak için mesnetsiz bir bahanesi de vardır: “Hadi diyelim ki bunların hiçbirisi olmadı; ama biraz boş zamanım, uygun koşullarım olsaydı, ayrıca daha az utangaç ve daha çok ısrarcı olabilseydim, muhakkak ki hepsi de gerçekleşirdi...”

Meslektaşlarımla aramdaki eski yakınlığın çözülmesinde bu yemeğin payı vardır bence...

12 Victor Hugo’nun ilk kez 1838’de sahnelenmiş olan ünlü oyunu.

Öte yandan Maria da yemek boyunca onlara cevap yetiştirdi, bu sırada çok tatlı ve çekici ama gayet de soğuktu. Ayrılırken arkadaşlarımdan biri elini öpmeye davranırken ona izin vermedi ve şöyle dedi:

“Doğrusu bu el öpme âdeti eski zamanlara yakışan güzel bir âdetti. Ama günümüzde saraylarda bile moda olmaktan çıktı.”

Sonra da bu sert tavrını yumuşatmak için gülümseyerek ekledi: “Zaten saraylar da artık demode...”

Bu son sözleriyle arkadaşlarımla arasına koyduğu mesafeyi iyice açtı. Ama doğruyu söylemek gerekirse, biz Ruslar bir gecede otuz defa kadınların ellerini öperiz; tanıdık kadınların, az tanıdıklarımızın, hiç tanımadığımız kadınların ellerini öperiz. Ama edepli bir şekilde öpmeyi de hiç beceremeyiz. Evet, el öpmek derin bir nezaket işaretidir. Ama bizim için hiçbir anlamı olmayan bir kadının elini ne demeye öpelim ki?

Hem tokalaşma meselesini de ciddi bir şekilde düşünmek gerek. Dünyada çeşit çeşit el var: Islak, kirli, soğuk, uyuşuk, ateş gibi sıcak veya kuru ve sert... Düşmanlık hissederek veya gizli suçluluk duygularıyla uzatılan eller var, ayrıca düpedüz iğrenç olan nice el var dünyada... Ve biriyle tanışırken, ellerinizin, yani duyguların bu en nazik göstergesinin içindeki bütün sinirlerin titremesine ve protesto etmesine aldırış etmeden, size uzatılan her çeşit elle tokalaşmanız gerekir. Bunun yerine başla selam vermek, hafifçe eğilmek veya gösterişli bir reverans yapmak bile daha iyi değil midir?

Maria’yla ben, gürültülü, kalabalık ve rengârenk Marsilya’da yapayalnız kalmıştık. Meslektaşlarımla ilişkilerim sadece nazik bir iş ilişkisi haline gelmişti; üstelik de bazen onların rastgele bakışlarında sanki kuşku dolu ve zehirli bir soru okuyordum: “Kadın parasıyla mı yaşamaya başladın artık?” Bir erkek için korkunç bir soru!

İşte bu yüzden, Belçikalı bir şirket yeni hidrolik pres patentimi satın alınca, o sıralarda benim için epeyce yüklü bir paranın elime geçmesine çok sevindim.

Maria'ya içtenlikle bağlı olduğunu ve ona derinden saygı duyduğunu sandığım biri vardı. Fabrikamızın müdürü Mösyö Remiliac. Bu yaşlı, zayıf Gaskonyalının gümüş rengi ince bir sakalı ve alev gibi yanan kara gözleri vardı. Şövalyelere has bir saygıyla konuşurdu Madam Durant hakkında. Bana onun sağlığını sorduğu veya selamlarını gönderdiğinde, adını anarken mutlaka kasketini çıkarırdı. Çok sonraları, Mösyö Remiliac'ın, Maria'nın müteveffa babasının çok iyi dostu olduğunu ve Maria'nın para işlerini onun idare ettiğini öğrendim. Meğer Maria, bu arada servetinin büyük bir kısmını da bizim fabrikanın senetlerine yatırmış.

İlk aylarda çevremdeki eski bekâr erkek grubunun yokluğunu hiç hissetmedim. Bilirsin; Tatarcada “kardaş” diye bir kelime vardır. Ama Tatarların dostlukları çeşit çeşittir: savaş arkadaşı, ticaret arkadaşı, eğlence âlemi arkadaşı gibi çeşitli türden arkadaşlıklar ayırt edilir. “Kil-kardaş” dedikleri bir de seyahat arkadaşı vardır ve eğer bu kişi bu unvanın gerektirdiği bütün iyi niteliklere sahipse, ona büyük değer verirler. İşte Maria da benim için böyle eşsiz bir “kil-kardaş” tı.

Öyle ani, sert ve anlam dolu bir gözlem yetisi vardı ki, böylesini Tanrı, hepimizin bildiği gibi, ancak çok nadiren yetenekli ressamalara ve yazarlara verir, ama akıllı, hayatı içtenlikle seven kadınlara da sandığımızdan daha büyük bir cömertlikle bağışlar. Maria'mın gözlemleri güvenilir, kesin ve eğlenceliydi, ama asla kötü niyetli değildi.

Fırsat bulduğumuzda gezmeyi seviyorduk. Elimize Provence'ın bir haritasını alıyorduk, içimizden biri gözlemini kapatıp parmağını haritanın üzerinde bir yere dokunduruyordu; orada hangi kent veya kasaba varsa, önümüzdeki ilk cumartesi günü oraya gidiyorduk. Provence'ın güzellikleri gezmekle bitmiyordu.

Tuhafımıza giden durum, bu oyunlarımızda adını çok eğlenceli bulduğumuz bir yerin genellikle karşımıza çıkmasıydı. Örneğin Cheval Blanc-Beyaz At! Burası kesin-

likle büyüleyici bir yerdi: oraya her gidişimizde yeni bir şeyler keşfederdik. Maria bir defasında sevecen bir edayla şöyle demişti:

“Ben olsam bu gizemli kenti nasıl çizerdim, biliyor musun? Çoktandır tek bir canlı bile yok. Eski Roma evlerine ve yaşlanmış sütunlara sarmaşıklar sarılı... Ama meydana, gerçek bir attan on defa daha büyük beyaz mermerden bir at heykeli var... Dikenli çalılarının üzerinde ağustosböcekleri ötüyor... başka da bir şey yok. Ama sanırım geceleyin ay ışığı altında ürkütücü olur burası...”

Şaşılacak şey: bu bilinmeyen kasaba, kasvetli bir sezgiyle dolduruyordu imgelemimi. Acaba burada ölmek mi vardı yazgımda? Yoksa mutluluk mu bekliyordu beni? Ya da derin bir acı mı? Kader durmuyor, denlenmiyor, gidiyon bir yerlere; tembellik veya aptallık yüzünden onun gerisinde kalan insana yazık... Kaderden kaçamazsın.

Güney güneşinin altında unutulmaz sıcak günler geçirdik orada... Gecenin karanlığı bastırıldığında gökyüzüne serpilmiş, titreyen sayısız yıldız altında tatlı geceler, serin ve sakin şafak vakitleri, ahşap ve taş yapıları kiliselerden yükselen buruk, mistik bir koku... basit ve hafif yemekler sunan rahat, konforlu *hostelleries* ve *auberges* denilen konukevleri... Güllerin taç yaprağı gibi kokan mütevazı yerel şaraplar... Toprak ananın dolgun cömert memelerinden besleniyorduk doya doya...

Eski dostum, sevgili dostum! Kimseye anlatmamıştım bütün bunları ve kuşkusuz bundan sonra da anlatmayacağım. Gevezeliğimden ötürü bağışla beni...

Kendimi teskin edebileceğim tek bir şey var: hiçbir ayrıntıyı atlamayan belleğim. Ama nedir bu? Kısır acılarının kaynağı, Tanrı vergisi bir yetenek mi? Susamış birine deniz suyu verdiğinizde serinliğinden hoşnut olur onun, ama içtikten sonra susuzluğu ikiye katlanır.

Belleğimde canlı tablolarıdan oluşan büyük bir koleksiyon taşıyorum. Konu her zaman aynı: Maria. Ama dekor değişiyor. Aşkımızla bir şekilde ilişkili, herhangi bir Provence

kasabasının ya da istasyonunun adını, örneğin “Cargneiranne”ı, ya da “Pont de la Clue”yü, ya da “Mont des Oiseaux”yu, ya da “Pas de Lanciere”yi, ya da “La Barque”ı belleğimin derinliklerinden çıkarmam yeter. İşte çıkarıyorum, karşımda tenteli, sarıya boyanmış tek katlı uzun bir bina beliriyor. Gül, lavanta, sarımsak ve dağdan gelen çam kokusu yayılıyor etrafa... Asma sarılı bir çardak ve en önemlisi Maria geliyor gözlerimin önüne... Tıpkı yarı karanlık bir odadaymış gibi, bedeninin hatları gerçekte olduğundan daha belirgin ve renkli görünüyor bana. Zarif hareketlerini, başını çevirişini, yüzünde ışık ve gölgenin dansını izliyorum. Sesini işitiyorum, her kelimesini anımsıyorum.

Bormes’u anımsıyorum şimdi... Toulon ve Saint Raphael arasında küçücük bir kasaba. Yaklaşık beş yüz yıllık bir bina olduğu söylenen bir oteldeyiz. Sahipleriyle birlikte adını da değiştirmiş birkaç kez. Son sahibi, bir Bretonlu, otelin adını “La Corriganne” koymuş; yani onun dilinde “deniz mağarası.”

Öyle temiz, rahat ve serindi ki... Akıp giden yüzyılların büyüsunü ilk bakışta yansıtıyordu.

Bizi yukarıya, üzeri örtülü bir verandaya çıkardılar. Verandanın geniş kemerlerinin arasından bütün şehir görölüyordu: Dip dibe yapılmış evler kayalıkların üzerini baştanbaşa petek gibi, sımsıkı doldurmuştu; daracık sokaklar, helezoni merdivenler, kör ve karanlık çukurluklar ancak belli belirsiz seçiliyordu. Tepede hantal ve gri renkli “Chateau Fort” bir çan kulesi gibi yükseliyordu –bu binanın eskiden korkunç bir haydut yuvası olduğu rivayet ediliyordu.

Aşağıda, derin, koyu lacivert renkte bir deniz taufka kadar uzanıyor, yaşıyor, soluk alıyor, titriyor, ısıldıyor... Renginin mavi olduğu bilinmese, neredeyse siyah sanılacak...

Maria elinde dürbünle kemerin ortasında duruyordu, dirsekleri pencere pervazına dayalıydı. Ansızın haykırdı:

“Mişika, çabuk buraya gel! Şu kayığa baksana! Ah, nasıl da güzel!”

Yaklaştım, dürbünü aldım, baktım ve düşündüm: Sıradan olmayan ne var ki bu manzarada? Beyaz elbiseli, kırmızı kuşaklı bir adam oturmuş, kürek çekiyor...

Ama o devam etti:

“Hayır, biraz daha dikkatli bak: kürekler uçan bir ejderhanın kanatları gibi. Suyu dalar dalmaz düzeltiyor kayığı. Nasıl da güzel bir tablo! Nasıl da keskin hatları var... Bu hatlar bir an kayboluyor, sanki eriyor, sanki sönüyor; sonra tekrar beliriyor... Ne büyüleyici bir sahne bu! Şimdi de biraz daha ileriye, şu çikolata renkli oğlana bak.”

Kayalıkların üzerinde neredeyse kapkara çıplak bir oğlan duruyor. Sol kolunun dirseğini bükmüş, eli kalçasında; sağ elinde ince, uzun, zıpkına benzer bir değnek tutuyor. Oğlan bazen, hafif ve kaygısızca taştan taşa zıplarken, ani hareketlerle değneğini suya fırlatıyor ve bu sırada dengesini korumak için sol elini başının üzerine kaldırıyor.

“Oh, Mişika, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar güzel bir manzara bu! Nasıl da iç içe her şey: deniz, güneş, pırıl pırıl bir hava, şu yarı çocuksu, heykele benzer beden, şu düzgün bacaklar; ama en önemlisi oğlan birilerinin kendisine baktığından tamamen habersiz. Kendi havasında; her hareketi doğal ve bu yüzden muhteşem... Gerçek güzelliğin sınırlarına erişmek için ne kadar az şey gerekiyor insana!”

Orada tuhaf bir olayın bilincine vardım: sanki içimdeki manevi gözler ilk defa bu anda açılıvermişti, sanki ilk defa, dünyayı nice basit güzelliğin doldurmakta olduğunu anlamıştım. Bütün dünya o anda içime nüfuz eden ürperici, titreten ve çoklarının bilmediği bir mutlulukla serili-verdi sanki önüme. Ve sanki o mutluluk veren, ürperici ışınların Maria’dan bana aktığını hissettim... Evet, altın gibi saf ve aydınlık bir akım hissediyordum. Sıcak bir esintiye de benziyordu, ama hiç de yakıcı değildi. Elimle hafifçe Maria’nın eline dokundum –teni benimkinden çok daha serindi. Maria hızla döndü ve dudaklarımdan öptü beni.

“Söylemek istediğin bir şey mi var, Mişika?”

O zaman, kâinata nüfuz eden o altın huzmelerini anlattım ona.

Bana sarıldı ve bir kez daha öptü beni.

“Mişika,” dedi, dudakları dudaklarımda. “İşte bu, aşk...”

Her büyük mutlulukta, o doruğa yükselirken karşılaşılan, kavranamaz bir an vardır. Bu anı bir düşünüş izler. Dönüş noktası! Gözlerimin sakince, hüznün karanlık peçesine dokunduğunu hissettim.

XII

Tanjant

Ah, dostum, sevgili dostum... Anımsar mısın: İkimizin de bir ara trigonometri öğrenmemiz gerekmişti. Orada tanjant denen bir kavram vardır; bir eğrinin teğeti için kullanılır... Görüyorsun ya, Maria'nın gizemli, sır dolu davranışı beni daima şaşkınlığa, neredeyse mistik bir korkuya sürüklüyordu. Belli bir anda, doksan dereceyi geçerken, bu ana kadar pozitif olan tanjant, ansızın müthiş bir hızla işaret değiştirir: ilkin, şaşırtıcı bir şekilde kıvrılır, sonra eğrisi aşağı doğru keskinleşir –bu, insan imgeleminin kolaylıkla kavrayamayacağı bir şekilde gerçekleşir. Ama beni daha da çok şaşırtan, bu sert düşüşe tamamen fark edilmeden geçiliyor olması. Ne bir dakikadır bu, ne bir saniye, ne de saniyenin milyonda biri: Zamanı ve mekânı ne kadar bölersen böl, o bir an değil, ancak bir kesit olarak kalacaktır... Peki, nerede türevin işaret değiştirdiği bu gizem dolu an?

Bir zamanlar Kolja Tsybulskiy adında bir tanıdığım vardı; yetenekli bir matematikçi, müzisyen, aynı zamanda da iflah olmaz bir lokmanruhu bağımlısıydı –hatta bağımlıdan da öte, bu alışkanlığın ona ilham verdiğine inanan bir şairdi. Bir defasında bu uyuşturucuyu koklarken içine doğan duyguları anlatmıştı bana.

“İlkin,” demişti, “lokmanruhundan biraz nahoş, hatta iğrenç, bayıcı bir şeker kokusu yükselir. Sonra nefesin

yetmezmiş, boğuluyormuş, astım nöbeti geçiriyormuş gibi tuhaf bir duyguya kapılırsın.

“Ama insanın yaşam kaygılarını ve içgüdülerini hiçbir şey değiştiremiyor, silemiyor.

“Ve işte, bir bakarsın: artık ben lokmanruhunun mübarek ülkesinde yaşıyorum; hoşnutluk verici bir hafiflik ve ebedi hazla dolu bir ülkede...”

Tsyubulskiy sözlerine şöyle devam etmişti: “Sık sık, divana uzandığımda ve ağzımı, burnumu lokmanruhuna bulanmış bir mendille örttüğümde, birçok defa bu geçiş anını yakalamayı denedim ve bu amaçla kendi kendime dedim ki: ‘Bilincini hemen yitirmeyeceksin; uyanık olmalısın, uyanık olup, Nirvana’ya yükseldiğin anı hissetmelisin!’ Ama hayır! Bütün çabalarım boşunaydı. Bu... esraren giz, erişilmez bir duygu... tanjant eğrisinin dönüş noktası gibi bir şey!”

İşte, sevgili dostum, aynen böyle, aşkın yitip gitmeye, ya da sönmeye, soğuk ve tekdüze, yavan bir alışkanlık haline gelmeye başladığı o an da böyle tarif edilemeyen bir şey bence. Ve belki, tam da Bormes’da, ruhlarımızın mutluluğun doruğuna vardığı tam o anda, azalmaya başladı Maria’ya olan aşkı, ben farkına bile varmadan.

Şefkatle, sanki bir şeyleri ima edencesine şöyle dedi bana:

“Mişika! Burası öyle güzel ki... Çadırımızı toplamadan bir gün daha kalalım mı burada?”

Birden *Hôtel du Port*’taki gemi kamarasına benzer odamda yaşadığımız, uzaklarda kalmış o küçük tartışmamızı anımsadım. Bir bitkinlik ve doyumluk hissi kapladı içimi...

Teklifine itiraz ettim:

“Peki ya fabrikadaki işim ne olacak? Onurlu olmam, sözümü tutmam, görevimi yerine getirmem gerekmez mi?”

Hüzünle baktı bana. Gözlerinin akı pembeleşti.

“Haklısın, Mişika. Benden daha mantıklı davranıyorsun, sevindim buna. Gidelim öyleyse!”

Üzülmüştüm. Telaşla konuştum:

“Hayır. Gitmesek de olur! Eğer sen istiyorsan, memnuniyetle kalırım...”

“Hayır, Mişika, gidelim, gidelim.”

Teklifini kabul ettim. Marsilya’ya kadar uzun ve sıkıcı bir yolculuk yaptık. Yolda hemen hemen hiç konuşmadık. Aramızda ilk defa olumsuz bir duygu ortaya çıkmıştı. Elbette, bu duygu bir süre sonra kayboldu ve daha sonraki buluşmalarımız da eskisi gibi mutluluk verici oldu.

* * *

Çok uzun düşündüm bu mesele üzerinde ve birçok şeyi anladım; eminim ki biz erkekler, bir kadın ruhunun aşk örgüsünü pek az biliyoruz, genellikle de hiç bilmiyoruz. Hiçbir şeyi gizlemeden, geçmişindeki serbest aşk yaşamını cesaretle anlatmaktan çekinmeyen Maria’nın benden önce birkaç âşığı olmuştu. Eminim, başlangıçta bunların her birine âşık olduğunu düşünüyordu Maria, ama kısa sürede bunun hakiki, biricik, her şeyi kapsayan bir aşk arayışından, kendi kendini aldatmadan, güçlü coşkulardan kaynaklanan arzuların kurduğu bir tuzaktan başka bir şey olmadığını fark ediyordu.

Kadınların çoğunluğu, akıllarıyla değil, yürekleriyle bilir bu arayışı ve düş kırıklığını.

Neden en mutlu evliliklerin büyük bir bölümü boşanmayla sonuçlanır? Neden şöyle söyler Shakespeare, Mercutio’nun ağzından: “İlki değil ikincisi güçlüdür aşkın.”

Maria, kadın olmasına rağmen, büyük bir iradeye ve özdenetime sahipti. O, aşkta seçilen değil, seçen olurdu. Ama asla, birçok kadının yaptığı gibi, buharlaşıp gitmiş, bunaltıcı, sıkıcı bir ilişkiyi, merhamet ya da alışkanlık yüzünden uzatmazdı. Uzun ve sıkıcı bir sona varmadan yırtıp atardı bu macerayı ve bunu öyle bir kararlılık ve öyle çekici bir zarafetle yapardı ki! İlk defasında, denizde hayatını kaybeden Süperkargo Giovanni’nin örneğinde görmüştüm onun bu yanını. Daha sonra kıskançlığım artık artmayıp geçmişte kaldığı zaman, bana pek çok şey anlattı.

Sana şunu da söyleyeyim, nihayet kendi hakiki, içgüdüsel düşlerini ve hayalini kurduğu aşkı bulmuş bir kadında kaçınılmaz olarak büyük bir mutluluk vardır, ama mutsuzlukların da en büyüğüdür bu. Çünkü ruhu öyle cömerttir ki, sevgisini verme isteğinin tatmini giderek daha zorlaşır. Seçtiği insana bedenini sunmak yetmez ona, ruhunu da onun ayakları dibine sermek ister. Günlerini ve gecelerini, emeğini ve ilgisini ona armağan etmeyi, sahip olduklarını ve iradesini onun ellerine bırakmayı ister. Bir Tanrı yerine koyar onu ve suretine bakmak bile haz verir ona. Eğer erkek akıl, maneviyat ve karakter bakımından kadından üstünse, ona erişmeye, kendini geliştirmeye çalışır; eğer erkek ondan daha aşağı bir düzeydeyse, fark ettirmeden onun düzeyine iner. Idolüyle birleşmek, beden, kan, nefes, düşünce ve maneviyat olarak onunla bir olmak –işte kadının dindirilemeyen susuzluğu budur!

Kadın elinde olmadan sevdiği kişinin düşüncelerini benimsemeye, onun sözleriyle konuşmaya, onun zevk ve alışkanlıklarını edinmeye başlar –onunla birlikte hasta bile olur ve eksiklerini görmezden gelip onları birer üstünlük gibi görmeye çalışır. Ah, köleliklerin en tatlısıdır âşık olmak.

Bana böyle bir aşkla gelmişti işte Maria'm. Tabii, diyebilirsin ki: Nedir bu Tanrı armağanı? Ahmaklık, düşünce-sizlik, yabanıl bir anlayışsızlık, ölümcül bir hata mı? Binlerce kez sordum bunu kendime, hâlâ da soruyorum. Ama kâinatın başlangıcından beri kim, aşkın gizlerine nüfuz etmeyi ve onun esrarlı yollarında kaybolmamayı başarmıştır ki? Kimin gücü yeter aşk bağları kurarak erdemli ve yüce gönüllüleri, yüce gönüllülerle, güzelleri, güzellerle, güçlüleri, güçlülerle birleştirmeye ve kalan posayı da dik bir uçurumdan aşağı fırlatıp atmaya?

Ama bütün bunlar felsefe. Boş ver gitsin! İçkimizi içelim; sana kendimi anlatacağım. Merhamet beklentisinden uzak, hatta habis bir haz duyarak yapacağım bunu.

Ben... Sana nasıl anlatsam? Ben ona “burnumu kap-tırmıştım.” Bizim orada, Yaroslavl köylüleri, tesadüfen

zengin olup ve bunun sonucu fazlasıyla gururlanıp kendini bir şey sanan ve diğerlerini hor gören köylü kardeşleri için böyle derler. Aslında, aynen şöyle konuşurlar: “Hadi oradan, burnunu kaptırmış da, kendini adamdan sayıyor!” Görüyorsun ya dostum, kendime acımiyorum.

Maria ile tanıştığımız ilk günden itibaren, onun zekâ bakımından, hayata duyduğu aşk ve aşka duyduğu aşk bakımından benden çok üstün olduğuna hemen büyük bir hayranlıkla inandım. Maria çevresine, sağlığın diri ışınlarıyla birlikte sıcak, neşeli bir iyilik yayıyordu. Bütün hareketleri kendinden emin, zarafet dolu ve uyumluydu. Kendine has, özgün, eşsiz bir güzelliği vardı. Her gittiğimiz yerde, erkeklerin gözlerini ondan alamadıklarını, kadınların uzun, titiz ve kıskanç bakışlarıyla onu izlediklerini ve defalarca başlarını çevirip ona baktıklarını görüyordum.

Aşkıımızın ilk tatlı günlerinde kendimi onun karşısında çirkin ve hantal hissettiğimi söylemiştim sana... Benim için basit bir ölümlünün tapacağı bir tanrıça ya da kraliçeydi o! Özgürlüğe olan tutkusu da benim Ruslara has çekingenliğimi artırıyordu...

Ama özel aşk hazlarının alanı, dipsiz bir derinliktir. Bir kadın ve bir erkeği gecelerin bencil sırlarına bağlayan, herkesten gizli, erotizmle dolu bir hayattır; onları gizli, tatlı, ikisinin de itiraf edemediği, gündüz kendi aralarında bile yüksek sesle konuşmanın utanç verici olduğu bir günahın suç ortakları yapar adeta.

Aşk tutkusunun bu gücü, bütün aksiliklerin üstesinden gelir, bütün engelleri yıkar, uzakları yaklaştırır, bireysellikleri ortadan kaldırır, bütün farkları eşitler: cinsiyeti, kanı, kökeni, ırkı, yaşı, eğitimi ve hatta sosyal konumu siler yok eder –onun korkunç, mübarek ve kaypak kudreti sözlerle anlatılamaz!

Ama bu bir afete benzeyen ilişkide, egemenliği elinde tutan kişi sevgisi daha çok olan değil, daha az olandır. Tuhaf ve habis bir ikilemdir bu!

* * *

Ne zaman olduğunu kendim de bilmiyorum, ama çok geçmeden, alışkanlığın lanet olası kudretinin Maria'ya olan hayranlığımı yok ettiğini hissettim ve ona taparcasına bağlılığım renksizleşti, sönükleşti. Gösterişten ibaret olan tavırlar ve hareketler genelde kısa ömürlüdür. Genç ve ateşli bir rahip, giderek soğuk ve kuşkucu bir akıl kumkumasına ne şekilde ve ne zaman dönüştüğünü kendi de fark etmez.

Maria'ya sevgim elbette ki bitmemişti. Yeri doldurulamaz, baştan çıkarıcı, güzel mi güzel bir sevgili olarak kalmıştı benim için. Ona sahip olduğum ve istediğim zaman sahip olabileceğim düşüncesi, ruhumu kendini beğenmiş tavus kuşlarına has bir gururla doldurmuştu. Ama aşkta tembel, özensiz ve genellikle de kayıtsız olmuştum. Müşfik kelimeler, sevecen, eğlenceli adlar, tatlı aptalca muziplikler, doygun bir aşkın bütün bu küçük, görünmez çiçekleri artık mutlu etmiyordu, etkilemiyordu beni, içime işlemiyor, oyalamıyordu... Bunların hem anlamını hem de tadını unutmuştum; anlaşılmaz ve sıkıcı olmuşlardı benim için. Ben kendime, birini sevmek için izin veriyordum sadece –hepsi buydu... Şımarık ve kendinden emin bir “efendi” idim ben.

Ama Maria, o cömert, engin, sınırsız aşkını ölçmeyi ve tartmayı nasıl düşünmüyorsa, ben de ilişkilerimizdeki değişiklikleri hiç fark etmemiştim. Sanki aramızdaki her şey eskisi gibiymiş gibi geliyordu bana; basit ve düzgün... Tıpkı ilk günlerde olduğu gibi. Evet... Bir ilişkinin zaman içinde yavaş yavaş değişikliğe uğraması ve alışkanlığın uyuşturucu etkisi, zalim bir şekilde yanıltır insanı: bu ikili, gizlice ve sezdirmeden işlerini yürütür...

Ama hepsi bu değil. Fazla uzak olmayan bir geçmişte âşık olduğum o eski Maria, dost Maria, sohbet arkadaşım Maria, seyahat yoldaşım “kil-kardaş” Maria, onun neşeli ve diri akli, güzel mi güzel karakteri, hayata olan aydınlık aşkı, bütün canlılara duyduğu merhamet –bütün bunlar, benim bilincimde hem cazibesini, hem de değerini kaybetmişti. Şunu da açıkça söyleyeyim: Maria'nın pek çok özelliği de hoşuma gitmez olmaya başlamıştı.

Maria'nın atları beslemek gibi küçük zevkleri vardı. Bu yüzden her zaman çantasında şeker bulundururdu. Sokakta, kırdan, fil kadar iri bir at görmesin! Hemen yanına yaklaşır ve pürüzsüz, küçük, düzgün, pembe avucunda bir parça şeker uzatırdı ona. Ve hayvan da güzel, yumuşak ve titreyen kocaman dudaklarıyla dokunurdu Maria'nın avucuna, şekeri özenle alır, çiğner ve başını hafifçe eğerek selamlardı onu. O zaman Maria, yüzüne bakmaksızın bana uzatırdı elini ve ben de avucunu mendilimle silerdim. Bu eğlenceden ben de her zaman zevk alırdım. Ama bir keresinde Maria her zamanki gibi elinde şekerle bir ata yaklaştığında, ben bu defa derin bir huzursuzluk hissettim içimde. Anlıyor musun, bu eğlence ansızın fazlasıyla çocuksu ve hatta sevimsiz gelmişti bana. Ve şöyle dedim: "Bize bakıyorlar!"

"Maria, senin yerinde olsam böyle riskli bir davranışta bulunmazdım. Atlarda sakağı hastalığı olur çoğu zaman. Mikrop kapman işten bile değil."

Ansızın şaşkınlıkla baktı bana ve şekeri attı.

"Peki, Mişika, haklısın. Artık yapmayacağım bunu."

Ve bundan sonra bir daha hiç yaklaşmadı o kır renkli sevgililerine.

Sonra, bir başka bir şey oldu. Sana şunu söylemeliyim; Maria, dilencilere asla para vermezdi; ama sokak şarkıcılarından ve müzisyenlerinden, sihirbazlardan, vantriloklardan, akrobatlardan ve diğer gezgin sanatçılardan – hangisi olursa olsun – merhametini esirgemezdi.

Ve işte, bir defasında şehrin dış mahallelerindeki bir bulvarda, üzerinde kirli yırtık bir şort ve faniladan başka bir şey olmayan yarı çıplak bir sporcu gördük. Eski, yıpranmış bir halının üzerinde duruyordu, bacaklarını alabildiğine açmış, kolları iki yanında sallanıyor, kalın boynunu eğmiş kayıtsızca yere bakıyordu. Demir güller, ağır bir gürz, kocaman taşlar ve bir de demirci çekici vardı etrafında. Oldukça kalabalık bir seyirci kütlesi toplanmış, ağızları açık, sessizce bu güçlü adama ve onun ağırlıklarına bakıyordu.

Bunların ortasında bir yerde sıska, hırpani kılıklı, başında kırmızı ponponlu bir denizci şapkası olan biri de sporcuyla övüyordu: “Dünya şampiyonu, demir ağırlıklara hükmeden adam, dünya rekortmeni, altın kuşak sahibi: Galler prensinin özel koruması, aslan ve güneş nişanı sahibi!”

Sonra birden susup elinde içi gümüş ve nikel bozuk paralarla dolu bir tasla izleyicilerin arasında dolaştı. Az sonra tekrar, bu “saygıdeğer ve alicenap” kalabalığı gösteriyi dikkatlice izlemeye davet etti.

“Biraz yaklaşalım,” dedi Maria.

Ben kaşlarımı çattım:

“Bebeğim, burada ilginç bulduğun olay nedir? Tembelliği iş edinmiş, işsiz güçsüz takımını toplayan güçlü bir herif duruyor ortalıkta. Şu panayır göstericisinin suratına baksana, belki de soyguncu veya katildir...”

Tanrı belamı versin benim! Nereden kapıldım bu öngörüye, bu müşkülpesentliğe, bu sıradan duygulara? Daha önce hiç olmamıştı böyle bir şey. Maria dedi ki:

“Evet, elbette, haklısın Mişika. Sadece üzuldüm onun için. Hadi gidelim buradan.”

Ama ayrılmadan önce mavi bir banknotu aceleyle elinde buruşturdu ve halının ortasındaki tasın içine attı. Sunucu, Maria’nın önünde şakacı bir tavırla eğildi ve ona seslendi:

“Teşekkür ederim, aziz hanımefendi; Güzel olduğunuz kadar da âlicenapsınız! Bayanlar baylar, siz de bu büyüleyici düşesin davranışını örnek almalısınız!”

Son olarak da iki eliyle birden öpücükler gönderdi bize.

Maria’yı sıkıştırdım:

“Gidelim, hemen gidelim buradan. Herkes bize bakıyor.”

Sanki derin derin içini çekti gibi geldi bana... Veya belki de sadece esnemişti?

Ah, sevgili dostum, öyle bir aptallık ve adilikti ki yaptığım...

Onun bir de “pembe ihtiyaçları” vardı. Sadece ihtiyaç bir karı kocadan ibaret kalmış ailelere, yakınları ölüp gitmiş, bu dünyada yalnız kalmış çiftlere böyle derdi. Son saatlerinin gelmesini bekleyen, saçları kırılaşmış, yüzlerinde aynı derin çizgiler olan yaşlılara has bir pembeliğe bürünmüş olan insanlara “pembe ihtiyaçlar” derdi. Bu ihtiyaçlar nasıl da benzerler birbirlerine...

İşte Maria’nın böyle bir çift “pembe ihtiya ı” vardı; bunlar eskiden balıkçılık yapmış yaşlı bir karı kocaydı. Eski limanın dolaylarında yaşarlardı ve Maria sık sık ziyaret ederdi onları. Her zaman da yanında hediyeler götürürdü: sıcak tutacak giysiler, denizin sebep olduğu kronik romatizma ağrıları için rom, tütün, kahve, çay ve meyve... Beni de yanına alırdı çoğu zaman. Onun akşamları şöminenin başında, dizlerinin üzerinde bir elişiyle otururken, bu ihtiyaçlarla akıllı ve yumuşak sohbetlerini nasıl da sıcak bir hoşnutlukla dinlediğimi anımsıyorum. Ender bulunan, Tanrı vergisi bir yeteneği vardı: geçmişteki gereksiz olayları çoktan unutmuş olan bu yaşlı insanların belleklerinde taze kalmış olan anılarını öyle doğal ve içtenlikle paylaşırdı ki...

Bu yaşlı insanlar sürekli aynı şeyleri anlatsalar da, onları dinlemekten hiç bıkmazdı. Denizde balıkçılıkla geçen hayatlarına ait olayları, k      mutlulukları, fırtınalar ve felaketlerle dolu uzak seferleri, daima yakınlarında hissettikleri ölümü, basit ve yapmacı lıktan uzak bir sevecenlikle anlatmalarını, karadaki kaba eğlencelerle ilgili naif denizci hikâyelerini dinlemekten asla yorulmazdı. Bu hikâyeleri dinlerken dilinde bir tuz tadı hissedersin: deniz kumlarının tuzu, kadınların tükenmeyen gözyaşlarının tuzu, zorlu emeğin tuzu...

Ah, Maria, nasıl da severdin bu mütevazı hikâyeleri! Deniz kurtlarının, korsanların ve amirallerin ozonla dolu kanı akıyordu demek ki damarlarında, oysa benim damarlarımdaki, ayağını topraktan ayırmayan bir entelektüelin ağır kanıydı.

Bir keresinde bu pembe ihtiyarlara giderken ona eşlik etmeyi reddetmiştim, üstelik “gülünç bir iş” demiştim bunun için. Başka bir keresinde de herhangi bir neden göstermeden reddettim. Sadece, “canım istemiyor” dedim.

“Onları sevmedin mi, Mişika; benim pembe ihtiyarları?”

“Doğrusunu söylemek gerekirse, pek sevmedim. Her zaman aynı hikâyeleri dinlemekten sıkıldım. Üstelik zaten denizin, deniz hikâyelerinin ve denizci ihtiyarların da hayranı değilimdir.”

Alt dudağının titremesinden sinirlendiğini anladım. İncinmişti de... Benim kabalığımdan ötürü, kendi adına değil pembe ihtiyarları adına kırılmıştı.

“Hoşça kal, Mişika,” dedi kararlı bir tavırla.

Böyle dedi ve çıktı.

XIII

Beyaz At

“Hoşça kal,” dedi, Şark usulü divandan kalktı ve hızlı, yumuşak adımlarla çıktı.

Bu ani ve sert vedasının nedenini bana açıklamak için çok geçmeden geri döner diye düşünüyordum. Oturmuş, bekliyordum. Bir türlü gelmeyince, içimdeki kıskançlık giderek köpürdü. Bu küçük, nedensiz ve amaçsız huzursuzluk havası içinde onu incitecek, zehirli sözler hazırlıyordum kendi kendime. Onun muhteşem işlemeleri ve genelde de ilkel hümanizmi hakkındaki düşüncemi kabaca ifade etmeye hazırlanıyordum: “Aslında bütün bu yaptıkların, yalancılık, sahtekârlık ve ikiyüzlülük. Yaşlı İngiliz kız kurularının hapishaneleri ve genelevleri ziyaret edip oraya sokaklarda üç kuruşa satılan İncilleri alıp götürmelerine benzer bir işgüzarlık; bence Tanrı’ya verilen bir rüşvet... Günah işlemekten vazgeçmeyen tefecilerin, ikonaların önüne diktiği mum; ödlele bir zenginin halkın gelecekteki gazabına karşı sigortası, en iyi durumda da bir yangını söndürmek için çocukların oyuncak su tabancalarını kullanmak gibi bir şey...”

Tolstoy’la Turgenyev arasında geçen ve bu ikisini neredeyse düelloya sürükleyecek olan bir çatışmayı da anlatmak istiyordum ona. Gerçi düello yapmamışlardı, ama bu olaydan sonra iki büyük yazar ölene kadar düşman kalmışlardı. Turgenyev, Tolstoy ailesinin evindeki bir

kahvaltıda içten bir hayranlık ve canlılıkla, evlerindeki İngiliz mürebbiyenin, üvey kızı Polina'ya hayırseverlik işlerini öğretmesini anlatmıştı.

“Her pazar,” demişti Turgenyev konuşmasına törensel bir hava vererek, “ikisi birden şehrin en kenar mahallesine, dilenci barakalarına, yoksul hamalların kulübelerine, zavallı talihsizlerin başlarını soktukları yerlere gidiyorlar... Ve bütün gün, kendi çıkarlarını düşünmeden, alçakgönüllülük içinde o perişan insanların eski çamaşırlarını yıkayıp onarıyorlar. Ah, bu hizmetleri ne kadar saf, güzel ve dokunaklı! Öyle değil mi?”

Bu sözler üzerine Tolstoy sandalyesinden fırlayıp, yumruklarını masaya vurarak haykırmıştı: “Bu tam anlamıyla bir ikiyezlülük, sahte bir sofuluk! Aslında ihtiyaç sahiplerinin aşağılanması başka bir şey değil...”

Turgenyev de ona sert sözlerle karşılık verip hızla çıkıp gitmişti evden. Dostları, onların düello yapmalarını güçlkle önlemişlerdi.

Ama Maria ile aramızdaki ilişkinin bozulmasının nedeni bundan ibaret değildi. Ben için için kıskanıyordum Maria'yı ve ayrıca da inciniyordum. Tıpkı mağrur Romalı analarda olduğu gibi basit insanlara, ayaktakımına, liman ve sokak serserilerine, kaba kuvvete, zarafetten uzak güç ve sıhhate, hayata doygun kadınları çeken şeylere meylediyor diye kınamaya hazırlanıyordum onu...

Ama Maria gelmedi... Sevgili dostum! Geri dönmedi... Bir daha hiç geri dönmedi. Anlıyor musun beni –asla geri dönmedi!

Erkeklerle has bir çeşit kendine hâkim olma duygusuna kapılmıştım... Odasının kapısını çalmak için duyduğum müthiş arzunun bile üstesinden geldim. Fabrikadaki barakama gitmeye karar verdim. Yarın akşam nasıl olsa peşimden gelir, diye düşünüyordum. O zaman birbirimize sıkıntılarımızı anlatırız. Belki de ben onun karşısında haksız olduğumu kabul ederim. Tabii, özür de dileyebilirim. Kadınların küçük tuhaflıklarını bağışlamak gerek... Ama

artık o bana gelemmez ki! Bu, onun gücünü aşar. Çünkü onun bana duyduğu aşk değil artık... Aşktan da öte! O bana tapıyor!

Bu düşüncelerle, o görkemli tavus kuşunun, koyu yeşilden uçuk maviye kadar bütün renk tonlarının büyüleyici bir ışık seli gibi aktığı o benzersiz tablonun önünden geçip koridora çıktım. Ansızın başım döner gibi oldu ve kalbim şiddetle çarparken kanımın yanaklarımdan ve dudaklarımdan çekildiğini hissettim. Tavus kuşunun önünde durdum. Maria'nın kısa süre önce söylediği sözler geldi aklıma:

"Bir tavus kuşunun, büyüleyici güzelliğinden başka hiçbir şeyi yok. Mağrur, evhamlı, aptal, gösteriş düşkünü, ödle ve güvenilmez bir yaratık! Üstelik sesi de çok tiz ve rahatsız edici!"

Eyvah! Benim için söylemiş olmasın bunu? Ama hiç değilse baş döndürücü bir güzelliğim yok.

Ve büyük bir telaşla, meşe ağacından yapılmış helezoni merdivenden aşağı inip fabrikaya gittim.

Bir gün geçti, ama sevgili Maria'm ne geri geldi, ne de gittiği yeri haber verdi. Üçüncü gün de böyle geçti.

Dördüncü gün ben, Vallon d'Oriol'a gitmeye karar verdim. Tepeden tırnağa hüzün doluydum, utanmıştım, pişmanlık duyuyordum. Suya düşüp ıslanmış oyunbaz bir kanişe, ya da kavgadan çıkmış, her yanı gagalanmış bir horoza benziyordum galiba...

O lanet yılan Ingrid, o kudurmuş cadı karı açtı bana kapıyı. Atölyeye girdim ve sordum:

"Madam Durant evde mi?"

"Madam Durant üç gün önce buradan ayrıldı. Ama bana, bütün emirlerinizi yerine getirmemi buyurdu."

Onu lanetlercesine ve öfkeyle sordum:

"Yani sizi bana hediye etti, öyle mi?"

"Aynen öyle. Sizin ya da kendisinin emirlerini yerine getirmem için beni size hediye etti. Beyefendi, hizmetinize hazırım."

Cevap verdim:

“Hanımefendi, benim dünyada birçok kişiye ihtiyacım olabilir, ama size asla! Bana onun adresini söyleyin, yeter!”

“Bilseydim bile asla söylemezdim!”

Ve bu sarı saçlı iblis, bu küçük, ne olduğunu hiçbir zaman anlamadığım, meleklerle zebani karışımı yaratık, kör edici bir gazapla parlayan küstah gözlerini bana dikti.

“Cehennemin dibine kadar yolun var!” diye bağırdım ona ve koşarcasına odadan çıktım. Merdiven sahanlığına doğru giderken, muhteşem tavus kuşuna takıldı gözlerim. Beni boğan kızgınlık ve umutsuzluk yüzünden, elimde olmaksızın, hızla ve gürültüyle çarptım kapıyı. Merdivenin son basamağına vardığımda o küçük canavarın sesini duydum belli belirsiz:

“*Imbecile!*”¹³

Maria ilkin kendisiyle ilgili hiçbir haber vermedi. İki hafta geçtikten sonra ondan bir mektup aldım.

“Sevgili Mişika, bana vermiş olduğun büyük mutluluktan ötürü minnettarım sana. Bu geçen zamanda hep seni, kendimi ve aşkımızı düşündüm. Kaç kere, buradan kalkan ilk trene binip koşarcasına, uçarcasına senin yanına gelmek isteğimi yenmek için nasıl bir çaba harcadığımı Tanrı biliyor. Sonunda anladım ki, bizim bir arada veya birbirimize yakın yaşamamız mümkün değil... Aramızdaki farklılıklar her zaman bizim tam bir mutluluk içinde bir arada yaşamamıza engel olacaktır. Bu farklılıkların üstesinden gelme girişimlerimiz, yeni ve güçlü bir düşmanlığa da neden olabilir. Küçük Beyaz At Kasabası'ndan yazıyorum sana. Bu kasabayı imgelemimde şiirsel ve görkemli bir şekilde canlandırmam, bir yanılgıdan ibaretmiş. Kasabada neredeyse iki bin nüfus, İngiliz otelleri, rehberler var; doğa manzarasını çizmek için ressamalar ve fotoğrafçılar sehparlarını kuruyorlar,

13 Aptal!

hatta tenis kortları bile var. Yarın Avrupa'dan ayrılıyorum, bir daha karşılaşmayacağız. Ama dostça bir öneride bulunmalıyım sana: benimle ilgili her şeyi en kısa zamanda unut!

“Elveda! Öpüyorum...”

“Dostun Maria.”

Mektubun altında bir not:

“Senin, menfaat düşkünü olmayan gururlu bir adam olduğunu biliyorum, ama eğer bir ihtiyacın olur veya başından bir talihsizlik geçerse, fabrikanın müdürü Remiliac’a benim adımla başvur. Sana zevkle yardım edecektir.

“M.”

Eski, değerli dostum; işte böyle sona erdi her şey. Şimdi tam bir boşluk içinde hissediyorum kendimi. Ama kaderin emirlerine boyun eğiyorum... Zamanın tekerleğini geri çeviremezsin... Şu anda bir atalet halinde yaşıyorum. Ama bir tek düşünce var ki, hiç huzur vermiyor bana: neden ben de Maria’yı, onun denizci âşığı o yakışıklı Süperkargo Giovanni gibi, ateşli, ama yalın, güvenilir ve itaatkâr bir aşkla sevedim? Evet! Demek ki biz bu İtalyanlardan daha farklı bir hamurdan yapılmışız...

Yoksa, o lanet olasıca tavus kuşunun nazarı mı değdi bana?

Zamanın Tekerleği,
Kuprin'in sürgündeki
başyapıtları arasındadır.
Bir aşk hikâyesidir bu, ama
sıradan değildir: bir yandan
belli belirsiz, büyük Rus
edebiyatçılarının ustalıkla
yansıttıkları melankolik
Rus ruhunun tınlarını,
sürgündeki adamın
acılarını, aşk ve memleket
hasretinin iç içe geçtiğini
hissedersiniz onda; ama
diğer yandan, erkeğin
kaleminden dökölmüş
bir kadın hikâyesidir.
Kafeslere sığmayan
bir kadın ruhunun kanat
çırpışlarını işitirsiniz; hayatta
tek aradığı dingin bir huzurla
birlikte, deyim yerindeyse
total bir aşktır; böyle bir
aşk ise erkek gibi kadının
da özgür insan olmasını
gerektirir. Denebilir ki, bu
kadın için her tür kişisel
özgürlük ihlali, total aşkın
surlarında açılmış birer gedik,
onu aşk olmaktan çıkaran
bir bozulmadır. Ve o zaman
kendisini erkeğe bağlayan
diğer bütün bağları da
koparıp atar, hem de büyük
bir irade gücü, korkunç bir
kararlılıkla. Yani diyeceğim,
bana öyle geliyor ki, erkeğin
kaleminden çıkmış feminist
bir başyapıttır bu. *HY*

ISBN 978605581956-9

ROMAN

15 - TL

